

9

9

ศาสตราจารย์ ดร.คุณบรรจบ พันธุเมธา

๓๑.๖๑... **ผู้บุกเบิกการค้าคนหัว**

ชื่อ : วัชรธรรมชนชาติ

สถาบันราชภัฏจันทรเกษม

៩ កំណែប្រែ ២៥៤៤

1. C7. FR 2544

สำนักวิทยบริการ

สถาบันราชภัฏจันทรเกษม

17/10/1945. Sat. 10/11

คำนำ

สถาบันราชภัฏจันทรเกษมรู้สึกเป็นเกียรติอย่างสูงที่ได้จัดพิมพ์หนังสือประกอบการสัมมนาเพื่อเสนอผลงานวิจัยเรื่อง “ประวัติการค้นคว้าวัฒนธรรมชนชาติไทย และศาสตราจารย์ ดร.คุณบรรจบ พันธุเมธา” สถาบันร่วมกับสมาคมศิษย์เก่า ป.ม. - จันทรเกษมและโครงการประวัติศาสตร์วัฒนธรรมชนชาติไทย ภายใต้ทุนเมธีวิจัยอาวุโส ศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรทิพย์ นาถสุภา จัดขึ้นเนื่องในโอกาสครบรอบปีที่ ๖๑ แห่งการสถาปนาสถาบันราชภัฏจันทรเกษม หนังสือเล่มนี้มีคุณค่าพิเศษ ๓ ประการ คือ หนึ่ง กล่าวถึงการค้นคว้าวัฒนธรรมชนชาติไทย ซึ่งเป็นส่วนที่สำคัญในแกนกลางของวัฒนธรรมชุมชนของชาวไทย สอง กล่าวถึง ศาสตราจารย์ ดร.คุณบรรจบ พันธุเมธา และงานของท่านในการบุกเบิก การค้นคว้าวัฒนธรรมชนชาติไทย และสาม หนังสือรวบรวมบทความของนักวิชาการรุ่นลูกหลาน ที่ยังสนใจสืบต่องานของท่าน เป็นนิมิตหมายอันดีว่า เส้นทางที่ท่านบุกเบิก แล่ทางไว้เมื่อเกือบกึ่งศตวรรษ ยังไม่สิ้นไร้นักเดินทางผู้ร่วมอุดมการณ์ร่วมกัน

สถาบันหวังเป็นอย่างยิ่งว่า ความวิริยะ อุตสาหะ อดทน มุ่งมั่น
เพื่อการค้นคว้าทางวิชาการอย่างแท้จริงของท่าน จะเป็นแบบ อย่างอันดีงาม
ที่ก่อให้เกิดพลังใจและพลังปัญญา แก่นักวิชาการ แห่งสถาบันราชภัฏ
และนักวิชาการไทย ในการสืบสานจิตวิญญาณการค้นคว้า ของนักวิชาการ
ปราชญ์สตรี และนักเดินทางผู้ยิ่งใหญ่ ศาสตราจารย์ ดร.คุณบรรจบ พันธุเมธา

ศาสตราจารย์

รองศาสตราจารย์สุวรรณี ศรีคุณ
อธิการบดีสถาบันราชภัฏจันทรเกษม
๙ กันยายน ๒๕๔๔

สารบัญ

	หน้า
นำ	๓
ประวัติและผลงาน	๗
เลห่านไต้	๑๕
ตามรอย ศ.ดร.คุณบรรจบ พันธุเมธา	๒๕
ตา : เมืองคนไทในรัฐกะฉิ่น	๔๑
าวทหารเสือ	๕๓
ชีวิตที่จันทระเกษม	๖๗
ภาพของ ศ.ดร.คุณบรรจบ พันธุเมธา	๗๑
ยอดมิตร	๗๓

ประวัติและผลงาน

ศาสตราจารย์ ดร.คุณบรรจบ พันธุเมธา เกิดเมื่อวันที่ ๙ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๓ ที่ กรุงเทพมหานคร เป็นบุตรคนที่ ๗ ของ นายผัน นางเจี๋ย พันธุเมธา ถึงแก่กรรมวันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๓๕

การศึกษา

ศาสตราจารย์ ดร.คุณบรรจบ พันธุเมธา เข้ารับการศึกษาระดับต้น ในโรงเรียน หุตะวณิช(โรงเรียนครูสาลิ) ถนนบ้านหม้อ จนถึงชั้นประถมปีที่ ๖ จึงย้ายเข้ามาเรียนต่อที่โรงเรียนเสาวภาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๐ เมื่อจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ แล้ว ได้ย้ายมาเข้าโรงเรียนเบญจมราชูทิศ จนจบชั้นมัธยมศึกษา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๘

พ.ศ. ๒๔๗๙ เข้าศึกษาในคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วิชาที่เลือกศึกษา คือ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาฝรั่งเศส

ผู้บุกเบิกการค้นคว้าวัฒนธรรมชนชาติไทย

พ.ศ. ๒๔๘๓ ได้รับปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต

พ.ศ. ๒๔๘๓ ได้เข้าศึกษาต่อในระดับประกาศนียบัตรครุมัธยม

(ป.ม.)

พ.ศ. ๒๔๘๕ ได้เข้าศึกษาชั้นปริญญามหาบัณฑิตสาขาวิชาภาษาไทย ที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสำเร็จปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ใน พ.ศ. ๒๔๘๗ นับเป็นมหาบัณฑิตรุ่นที่ ๒ ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๔๙๒ ได้รับทุน Cultural Relationship Scholarship ของรัฐบาลอินเดีย ไปศึกษาวิชานิรุกติศาสตร์ ณ มหาวิทยาลัยพาราณสี ประเทศอินเดีย และได้รับปริญญาดุษฎีบัณฑิตในปี พ.ศ. ๒๔๙๕

พ.ศ. ๒๔๙๘ ได้รับทุนจากมูลนิธิเอเซีย (Asia Foundation) ร่วมกับทุนของสมาคมสตรีอุดมศึกษาแห่งประเทศไทย เดินทางไปศึกษาภาษาของชนชาติไท ในแคว้นอัสสัม ปี พ.ศ. ๒๔๙๘ เป็นต้นมา ศาสตราจารย์ ดร. คุณบรรจบ พันธุเมธา ได้เดินทางไปศึกษาภาษาไทยใน ประเทศอินเดีย พม่า เวียดนามใต้ และจีน ไปศึกษาภาษามอญในประเทศพม่า และศึกษาภาษาเขมร ในประเทศเขมร

พ.ศ. ๒๕๐๕ ได้รับทุนจากมูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์ ไปฟังคำบรรยายวิชาการด้านภาษาศาสตร์และศึกษาภาษาจีน ณ มหาวิทยาลัยคอร์เนล และมหาวิทยาลัยวอชิงตัน ประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นเวลา ๑ ปี

พ.ศ. ๒๕๐๗ ได้ไปศึกษาภาษาจีนกลาง ในไต้หวัน เป็นเวลา ๘ เดือน ด้วยทุนส่วนตัว

คุณวุฒิพิเศษ

พ.ศ. ๒๕๒๐ ได้รับปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์
สาขาวิชา ภาษาไทย จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๒๒ ได้รับปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์
สาขาวิชา ภาษาไทย จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง

รางวัลและเกียรติยศ

พ.ศ. ๒๕๒๙ ได้รับพระเกียรติทองคำ ในฐานะผู้เผยแพร่ภาษาไทย
จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๓๐ ได้รับรางวัลนักวิจัยดีเด่น สาขาปรัชญา จาก
สภากิจแห่งชาติ

เครื่องราชอิสริยาภรณ์

พ.ศ. ๒๕๓๐ จตุตถจุลจอมเกล้า

พ.ศ. ๒๕๓๓ ตติยจุลจอมเกล้า

หน้าที่การงาน

พ.ศ. ๒๔๘๕ เป็นอาจารย์โรงเรียนสตรีวัดระฆัง สอนภาษาอังกฤษ
ภาษาไทย และคณิตศาสตร์

พ.ศ. ๒๔๘๘ เป็นอาจารย์โรงเรียนฝึกหัดครูมัธยม ซึ่งต่อมาเปลี่ยน
ชื่อเป็น วิทยาลัยครูจันทระเกษม เป็นผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่จนถึง พ.ศ. ๒๕๐๘
ได้ลาออกจากราชการ

พ.ศ. ๒๕๑๔ - ๒๕๒๐ เป็นอาจารย์พิเศษของภาควิชาภาษาไทย
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง สอนวิชาภาษาไทย และ ภาษา

ต่างประเทศ ในไทย

งานของสมาคมวิชาชีพ

๑. สมาชิกตลอดชีพของสยามสมาคมแห่งประเทศไทย
๒. สมาชิกตลอดชีพของสมาคมสตรีอุดมศึกษาแห่งประเทศไทย
๓. สมาชิกตลอดชีพของสมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย

งานกรรมการวิชาการ

๑. กรรมการชำระพจนานุกรมของราชบัณฑิตยสถาน
๒. อนุกรรมการปรับปรุงหลักเกณฑ์การทับศัพท์
๓. กรรมการกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการใช้ภาษาไทย
๔. กรรมการบัญญัติศัพท์ภาษาไทย
๕. กรรมการบัญญัติศัพท์วิทยาศาสตร์
๖. กรรมการจัดทำพจนานุกรมวรรณคดีไทย
๗. กรรมการบัญญัติศัพท์วิทยาศาสตร์
๘. กรรมการทุนพระยาอนุমানราชธน และได้จัดทำพจนานุกรม
เขมร-ไทย ฉบับทุนพระยาอนุমানราชธน และพจนานุกรมมอญ-ไทย

การประชุมวิชาการ

๑. จัดสัมมนา เรื่อง ภาษาถิ่นและวัฒนธรรมไทย ในนามของ
สมาคมสตรี อุดมศึกษาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๙ และ พ.ศ. ๒๕๐๐
๒. เป็นผู้แทนประเทศไทยในการประชุมแปซิฟิกคองเกรส ครั้งที่ ๙
ณ กรุงเทพู เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐
๓. เป็นผู้แทนไทยในการประชุมในการประชุมโต๊ะกลมทางภาษา เช่น

พจนานุกรมอายุตอน-ไทย-อังกฤษ (ยังไม่ได้จัดพิมพ์)

กาเลหม่านไต สมาคมภาษาและหนังสือ จัดพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๐๔

อันเนื่องด้วยชื่อ คณะอนุกรรมการเผยแพร่เอกลักษณ์ของไทยใน
คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี จัดพิมพ์
พ.ศ. ๒๕๐๖

กาเลหม่านไตในรัฐชาน คณะอนุกรรมการเผยแพร่เอกลักษณ์
ของไทยในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี
จัดพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๒๖

ไปสอบคำไทย คณะอนุกรรมการเผยแพร่เอกลักษณ์ของไทย
กระทรวงศึกษาธิการ จัดพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๒๒

ชื่อดี พิมพ์ที่ อักษรสยามการพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๑๑ - ๒๕๑๖
(ฉบับรวมเล่มปริวรรต พิมพ์ พ.ศ. ๒๕๒๑)

"ทำไม" ในภาษา สำนักงานส่งเสริมเอกลักษณ์ของชาติ จัดพิมพ์
พ.ศ. ๒๕๒๗

หมา ๆ แมว ๆ เรื่องสำหรับเด็ก ธันวาคม ๒๕๒๑

จดหมายถึงแดงต้อย พิมพ์ที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง ๒๕๒๘

บทความวิชาการที่เผยแพร่ในนิตยสารสตรีสาร เป็นประจำทุกสัปดาห์
ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๘ จนถึง พ.ศ. ๒๕๒๙ และยังไม่ได้รวมพิมพ์เป็นเล่ม มีดังนี้

๑. "บทความทางภาษา" เช่น คำนำหน้านาม ว่าด้วยคำที่มี ยี พัง
รัง ราง ฯลฯ นำหน้า คำนำหน้าชื่อ ว่าด้วยคำ อ้าย อี นาง ขุน ฯลฯ คำเรียกขาน
ว่าด้วย พ่อ แม่ เสียง ล เสียง ร ควบ และตัวสะกด (ตีพิมพ์ในสตรีสาร พ.ศ.
๒๕๑๔ - ๒๕๑๕)

๒. "อันเนื่องด้วยชื่อ" ชื่อพม่ารามัญ ชื่อไทยน้อยไทยใหญ่ ชื่อแขก

ฝรั่ง จีน จาม (ตีพิมพ์ในสตรีสาร พ.ศ. ๒๕๑๖)

๓. "ไมตรีทางภาษาเขมร-ไทย" (ตีพิมพ์ในสตรีสาร พ.ศ. ๒๕๐๑)

๔. "คำไท-ไทย" ภาษาพม่าแก่ ภาษาอ้ายตอน (ตีพิมพ์ในสตรีสาร พ.ศ. ๒๕๑๙ - ๒๕๒๐)

๕. "เขมร-ไทย" (ตีพิมพ์ในสตรีสาร พ.ศ. ๒๕๒๒)

๖. "พูดเป็นเลข" (ตีพิมพ์ในสตรีสาร พ.ศ. ๒๕๒๓)

๗. "สิ่งสารพัด" (ตีพิมพ์ในสตรีสาร พ.ศ. ๒๕๒๓ - ๒๕๒๔)

๘. "คนไท-ไทย" (ตีพิมพ์ในสตรีสาร พ.ศ. ๒๕๒๔ - ๒๕๒๖)

๙. "อันเนื่องด้วยวัฒนธรรม" (ตีพิมพ์ในสตรีสาร พ.ศ. ๒๕๒๗ - ๒๕๒๘)

บทความวิชาการที่พิมพ์เผยแพร่ในวารสารอื่น ๆ

๑. คำไทย-คำถิ่น หนูไหน (วารสารภาษาและวรรณคดีไทย ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๓ ธันวาคม ๒๕๒๗)

๒. จริง-ทำไมจึงมี-ร (วารสารภาษาและวรรณคดีไทย ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๓ ธันวาคม ๒๕๒๙)

๓. อาหม (วารสารราชบัณฑิตยสถาน ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๑ ต.ค. - ธ.ค. ๒๕๓๐)

๔. อาหารการกิน กินข้าว-กินผัก (วารสารอักษรศาสตร์ปีที่ ๒๐ ฉบับที่ ๑ มกราคม ๒๕๓๑)

๕. พระยาอนุমানราชธนกับงานพจนานุกรม (วารสารราชบัณฑิตยสถาน ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๑ ต.ค. - ธ.ค. ๒๕๓๑)

๖. อันเนื่องด้วยคำต้องห้าม (วารสารภาษาและวรรณคดีไทย ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๓ ธันวาคม ๒๕๓๒)

๗. คำคมไทยใหญ่

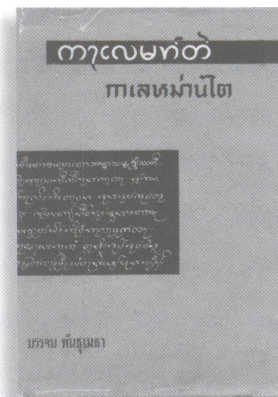
๘. ลักษณะภาษาไทยใหญ่

๙. คำไทยที่มี ร-ล ควบ (พิมพ์แจกเป็นที่ระลึกในงานฌาปนกิจศพ

นางเจิม พันธุเมธา มกราคม ๒๕๐๕)

กาเลหม่านไต*

ชลธิรา สัตยารัตนา

พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๐๔

บรรจบ พันธุเมธา

(พ.ศ. ๒๕๖๓ - ๒๕๖๕)

กาเลหม่านไต คือ หนังสือแนวสารคดีเชิงวิชาการ เขียนโดย ดร. บรรจบ พันธุเมธา นักอักษรศาสตร์ ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาศาสตร์โดยเฉพาะ ภาษาไทถิ่นต่าง ๆ "กาเลหม่านไต" เป็นภาษาไตคำดี แปลตรงตัวว่า "ไปเที่ยวบ้านไท" เขียนขึ้นโดยใช้รูปแบบบันทึกการเดินทางประจำวัน ในวาระ ที่อาจารย์บรรจบ พันธุเมธา เดินทางไปค้นคว้าเรื่องของคนไทนอกประเทศ ในแคว้นฮัสสัม ประเทศอินเดีย ในปี ๒๕๙๘ จุดมุ่งหมายดั้งเดิมของการเดินทางครั้งนี้ เพื่อศึกษาและสอบเทียบภาษาอาหม โดยเฉพาะการออกเสียงควบกล้ำว่ามีมากกว่าภาษาไทยที่ใช้พูดกันในประเทศไทยปัจจุบันจริง

ผู้บุกเบิกการค้นคว้าวัฒนธรรมชนชาติไท

หรือไม่ว่า การตั้งจุดมุ่งหมายเฉพาะเจาะจงไว้เช่นนี้ เป็นวิธีการศึกษาทาง
ภาษาศาสตร์เป็นที่เข้าใจได้ว่า หากสามารถศึกษาค้นคว้าได้บรรลุวัตถุประสงค์
ผลของการศึกษา ย่อมนำไปสู่ความเข้าใจต่อความเป็นมาดั้งเดิมของ
ชนชาติไทย ได้ดีขึ้นไม่มากนักน้อย อย่างไรก็ตามในการไปครั้งนี้ (เดือนเมษายน
- พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๔) ข้อเขียนของอาจารย์บรรจบเองได้ยืนยันว่า

"หาได้รับความรู้ภาษาอาหมเท่าที่ควรไม่ เพราะหาผู้มีความรู้
และใช้ภาษานี้พูดไม่ได้...แต่กลับไปได้เรื่องที่ไม่ใช่ภาษาอาหม ซึ่งแม้ชาวอาหม
เองก็มิได้รู้มาก่อนเพราะไม่สนใจ"

หนังสือบันทึกการเดินทางเที่ยวบ้านไทในรัฐอัสสัมเล่มนี้
จึงมิใช่หนังสือตำราทางภาษา แต่ก็มีกรสอรรถกถายคำภาษาไทย
และข้อสังเกตของผู้บันทึกการเดินทางประกอบอย่างอุดมสมบูรณ์
โดยเหตุที่แต่ละถ้อยคำ ลำนวน ได้รับการถ่ายทอดไว้ในบริบททางสังคม
วัฒนธรรมไทยที่เป็นจริง ในทางกลับกันจึงทำให้หนังสือเล่มนี้เป็นตำรา
ทางภาษาไทยถิ่นที่มีชีวิตชีวา น่าอ่าน และอ่านเข้าใจง่ายที่สุดเล่มหนึ่ง
เมื่อเทียบกับตำราทางภาษาศาสตร์ภาษาถิ่นที่ใช้ "ศาสตร์" เข้าจับอย่างเป็น
ระบบ แต่แข็งกระด้างไม่ชวนอ่าน หนังสือเล่มนี้จึงมีคุณค่าทางภาษาศาสตร์
โดยเฉพาะภาษาถิ่นต่าง ๆ ของคนไทยนอกประเทศที่ประเมินค่ามิได้
การที่สมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทยได้นำมาจัดพิมพ์รวมเล่มเป็นครั้งแรก
(พ.ศ. ๒๕๐๔) หลังจากที่ได้มีการทยอยพิมพ์เป็นตอน ๆ ในนิตยสารสตรีสาร
จึงเท่ากับเป็นการส่งเสริมเชิดชูมิติใหม่ของการศึกษาทั้งภาษาไทย
และภาษาถิ่นในวงวิชาการอักษรศาสตร์

พร้อม ๆ กับที่รายงานการเดินทางและสอบค้นภาษาพูดของไทย
ถิ่นต่าง ๆ บันทึกนี้ก็ได้พรรณนาถึงรายละเอียดอื่น ๆ ที่สัมพันธ์กัน คือ วิถีชีวิต
สภาพความเป็นอยู่ ความคิด ความเชื่อ อาหารการกิน การแต่งกาย ความ

41.

၁
၂
၃
၄
၅
၆
၇
၈

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100
101
102
103
104
105
106
107
108
109
110
111
112
113
114
115
116
117
118
119
120
121
122
123
124
125
126
127
128
129
130
131
132
133
134
135
136
137
138
139
140
141
142
143
144
145
146
147
148
149
150
151
152
153
154
155
156
157
158
159
160
161
162
163
164
165
166
167
168
169
170
171
172
173
174
175
176
177
178
179
180
181
182
183
184
185
186
187
188
189
190
191
192
193
194
195
196
197
198
199
200
201
202
203
204
205
206
207
208
209
210
211
212
213
214
215
216
217
218
219
220
221
222
223
224
225
226
227
228
229
230
231
232
233
234
235
236
237
238
239
240
241
242
243
244
245
246
247
248
249
250
251
252
253
254
255
256
257
258
259
260
261
262
263
264
265
266
267
268
269
270
271
272
273
274
275
276
277
278
279
280
281
282
283
284
285
286
287
288
289
290
291
292
293
294
295
296
297
298
299
300
301
302
303
304
305
306
307
308
309
310
311
312
313
314
315
316
317
318
319
320
321
322
323
324
325
326
327
328
329
330
331
332
333
334
335
336
337
338
339
340
341
342
343
344
345
346
347
348
349
350
351
352
353
354
355
356
357
358
359
360
361
362
363
364
365
366
367
368
369
370
371
372
373
374
375
376
377
378
379
380
381
382
383
384
385
386
387
388
389
390
391
392
393
394
395
396
397
398
399
400
401
402
403
404
405
406
407
408
409
410
411
412
413
414
415
416
417
418
419
420
421
422
423
424
425
426
427
428
429
430
431
432
433
434
435
436
437
438
439
440
441
442
443
444
445
446
447
448
449
450
451
452
453
454
455
456
457
458
459
460
461
462
463
464
465
466
467
468
469
470
471
472
473
474
475
476
477
478
479
480
481
482
483
484
485
486
487
488
489
490
491
492
493
494
495
496
497
498
499
500
501
502
503
504
505
506
507
508
509
510
511
512
513
514
515
516
517
518
519
520
521
522
523
524
525
526
527
528
529
530
531
532
533
534
535
536
537
538
539
540
541
542
543
544
545
546
547
548
549
550
551
552
553
554
555
556
557
558
559
560
561
562
563
564
565
566
567
568
569
570
571
572
573
574
575
576
577
578
579
580
581
582
583
584
585
586
587
588
589
590
591
592
593
594
595
596
597
598
599
600
601
602
603
604
605
606
607
608
609
610
611
612
613
614
615
616
617
618
619
620
621
622
623
624
625
626
627
628
629
630
631
632
633
634
635
636
637
638
639
640
641
642
643
644
645
646
647
648
649
650
651
652
653
654
655
656
657
658
659
660
661
662
663
664
665
666
667
668
669
670
671
672
673
674
675
676
677
678
679
680
681
682
683
684
685
686
687
688
689
690
691
692
693
694
695
696
697
698
699
700
701
702
703
704
705
706
707
708
709
710
711
712
713
714
715
716
717
718
719
720
721
722
723
724
725
726
727
728
729
730
731
732
733
734
735
736
737
738
739
740
741
742
743
744
745
746
747
748
749
750
751
752
753
754
755
756
757
758
759
760
761
762
763
764
765
766
767
768
769
770
771
772
773
774
775
776
777
778
779
780
781
782
783
784
785
786
787
788
789
790
791
792
793
794
795
796
797
798
799
800
801
802
803
804
805
806
807
808
809
810
811
812
813
814
815
816
817
818
819
820
821
822
823
824
825
826
827
828
829
830
831
832
833
834
835
836
837
838
839
840
84

มหาวิทยาลัยไทยก็คงได้รับแรงบันดาลใจจากหนังสือหมอดูดอดเช่นกัน ดังปรากฏเป็นหนังสือ **เรื่องของคนชาติไทย** (พ.ศ. ๒๔๘๓) โดย พระยาอนุমানราชชน หรือเสฐียรโกเศศ ผู้เขียนคำนำหนังสือ **งานค้นคว้าคนชาติไทย** โดย หลวงวิจิตรวาทการ (รวมพิมพ์โดยกองทัพบก พ.ศ. ๒๕๑๓) ผู้เขียนคำนำหนังสือ ๓๐ ชาติในเชียงราย ดังกล่าวข้างต้น

กาเลหม่านไต แม้จะเป็นหนังสือบันทึกประสบการณ์ในประเทศอินเดีย แต่เป็นท้องถิ่นชนบทไทย บรรยายกาศตลอดทั้งเล่มจึงอวลกลิ่นอายวัฒนธรรมไทยที่เราต่างรู้จักคุ้นเคย และส่วนใหญ่ก็ยังคงยึดถือปฏิบัติจนถือเป็นเอกลักษณ์แบบไทย ๆ เช่น ธรรมเนียมใครมาถึงเรือนชานต้องต้อนรับขับสู้ ดังที่อาจารย์บรรจบเล่าว่า

"นึกดูก็น่าแปลกที่อยู่ ๆ ก็มาขอข้าวเขากิน และเจ้าของบ้านก็เต็มใจไม่แสดงกิริยารังเกียจเด็ดฉันท แต่อย่างใดเลย ดูช่างสมธรรมเนียมไทยแท้ แต่โบราณ เขามาถึงเรือนชานต้องต้อนรับ ถึงจะมาอย่างกะทันหันเขาก็ยังหาอาหารให้กินได้ ทั้งที่บ้านในชนบทอย่างนี้ไม่มีที่ซื้อหา เขาแกลงเผ็ดไข่ลูกเขยให้กินรสชาติแปลกดีทีเดียว"

อาจารย์บรรจบเป็นคนช่างสังเกต จดจำ และบันทึกแม้สิ่งที่เป็นรายละเอียดที่ดูเป็นเรื่องเล็กน้อย ไม่สำคัญอะไรนัก เช่น เมื่อกินข้าวใหม่หอมหวาน ค่อนข้างเหนียว ก็เล่าให้ชาวอาหมฟังถึงข้าวเหนียวบ้านเราก็กเลยได้ความรู้เพิ่มเติมว่า ที่นั่นก็มีข้าวเหนียวกินอย่างบ้านเราเช่นกัน เรียกชื่อในภาษาอัสสัมว่า ข้าว "**บอราจาวาล**" ในทันทีนั้น ท่านก็สามารถเชื่อมโยงชื่อเรียกข้าวเหนียวนี้กับคำอธิบายวิถีก่อติ๊กของชาวอาหมได้ว่า เขาอาศัยรู้ให้ติดกันแน่นด้วยน้ำบอราจาวาลนี้ แท้จริงก็คือน้ำข้าวเหนียวนั่นเอง ความรับรู้ที่เชื่อมโยงอย่างมีบูรณาการนี้ให้ความรู้อย่างอนอกนันทิให้กับวงการไทยศึกษาในระยะต่อมาได้เป็นอย่างดี เพราะท่านได้เจาะพบถึงทั้ง

"วัฒนธรรมข้าว" ของสังคมชนชาติไท ขณะเดียวกันก็ให้ร่องรอยของภูมิปัญญาไทที่ได้จากการสั่งสมสืบทอดมา ดังที่นักวิชาการรุ่นหลังได้พบว่าบรรดาเจดีย์โบราณรุ่นแรก ๆ ในแผ่นดินไทยปัจจุบันมีกลีบข้าวเหนียวผสมอยู่ในอิฐก่อฐานเจดีย์ การค้นพบดังกล่าวถือว่าเป็นองค์ความรู้ใหม่ทางด้านโบราณคดีไทย

การพรรณนาถึงหมู่บ้านคนไทยในอัสสัมใน **กาเลหม่านไต** ยังให้ภาพที่ชัดเจนของลักษณะชุมชนไท ที่ตั้งรายเรียงกันอยู่ริมแม่น้ำ มีการทำนากันเป็นส่วนใหญ่ บ้านไทและวัดไท เป็นองค์ประกอบของโครงสร้างชุมชนที่ไม่อาจแยกขาดจากกันได้ เรือนไทมีได้ถุนสูง มีนอกชาน ปลูกพืชผักสวนครัว เช่น คำพรรณนาหมู่บ้านไทพำเกริมแม่น้ำหก

"เราเดินเลียบมาตามริมแม่น้ำหก เห็นบ้านของชาวไทยหมู่บ้านน้ำพาเกียล ตั้งรายเรียงกันอยู่ริมแม่น้ำ...คนไทยมีอุปนิสัยชอบอยู่ริมแม่น้ำ เราจึงต้องเดินจากถนนเข้ามาไกลถึงเพียงนี้ บ้านไทยที่เห็นเป็นเช่นเดียวกับบ้านในชนบทของเรา คือ มีได้ถุนสูง มีนอกชานอยู่หน้าบ้าน ตัวบ้านทำด้วยไม้จริง แต่พื้นบ้านนั้นบางบ้านก็ทำด้วยไม้จริง บางบ้านก็ทำด้วยไม้ไผ่ที่เรียกปาก (คือ ปาก นั้นเอง เขาออกเสียง ฝ = ฟ เป็น พ) ตามบริเวณบ้านแทบทุกบ้าน ปลูกพืชผักสวนครัวก็เลยได้ศึกษา เรื่องชื่อของสิ่งเหล่านั้น เช่น เผือก พัก พักทอง บวบ และบอน ซึ่งเขาเรียกว่า ม่อน จึงได้กฎไว้พอเป็นเครื่องยึดถือในการ เปรียบเทียบอีกอย่างหนึ่งว่าเขาออกเสียง บ ไม่ได้ ออกเป็น ม เข้าใจภาษา ของเขาได้เร็วขึ้น...ชาวไทยที่ถือพุทธเหล่านั้นรู้สึกรู้ว่าจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้อง มีวัดสำหรับประกอบศาสนกิจ ดังนั้น หมู่บ้านไทยแต่ละบ้านจึงต้องมีวัด อย่างน้อยวัดหนึ่ง บางแห่งก็มีเพียงวิหาร ไม่มีกุฏิสำหรับสงฆ์ แต่วิหารบางแห่ง เช่น ที่หมู่บ้านพากเกียลนสร้างด้วยไม้ มีลักษณะเหมือนศาลาการเปรียญ กันฝาไว้เพียงบางส่วนสำหรับเป็นที่อยู่ของสงฆ์ ส่วนนอกนั้น

รอย
หลัง
ข้าว
ามรู้
ภาพ
กัน
ชนที่
ครัว
บ้าน
น้ำ
กับ
ทำ
ไม้
เณ
นั้น
พอ
ได้
กว่า
ไทย
รับ
มือน
นั้น

พ.ศ. ๒๕๓๖ : ศ.ดร. วิจิตร ฐานนท์
พ.ศ. ๒๕๓๖ : ศ.ดร. วิจิตร ฐานนท์

พ.ศ. ๒๕๓๖ : ศ.ดร. วิจิตร ฐานนท์
พ.ศ. ๒๕๓๖ : ศ.ดร. วิจิตร ฐานนท์

เปิดโล่งใช้สำหรับอุปาสกอุปาสิกามาพึงธรรมและชุมนุมกัน ตรงหน้าวัดมี
บริเวณกว้างเห็นดอกไม้ สีม่วงเป็นฝอย ๆ ขึ้นอยู่เต็มแปลง มองดูสวยดี..."
(น.๔๓-๔๕)

สำหรับผู้สนใจภาษา ก็จะได้ความรู้ความเพลิดเพลินจากการ
เปรียบเทียบ ศัพท์สำนวนไท-ไทย เช่น ที่เรารู้จักสำนวนไทย "เข้าวัดเข้าวา"
สำนวน "เข้าวา" หมายถึง ทำบุญเข้าพรรษา และ "บวชวาเดียว" หมายถึง
บวชพรรษาเดียว นับว่าอ่านแล้วได้ความรู้เรื่องภาษาและมิติที่ลึกซึ้งทาง
ความหมายที่คนไทยปัจจุบันอาจลืมเลือนกันไปแล้ว

วัฒนธรรมอาหารการกินนั้น เป็นที่น่าสังเกตว่า ชาวอาหม ไม่นิยม
ทำอาหารที่ปรุงด้วยมะพร้าวกะทิ แต่มีวัฒนธรรมการกินกะปิปลาร้า ที่หยั่ง
รากลึก เรียกกะปิว่า "ปาเนาอันนุ่น" และเรียกปลาร้าว่า "ปาเนาอันโต"

มีการผสมคำศัพท์แบบไทแท้ที่น่าสนใจมาก เช่น เรียกวิญญาณว่า
"ซ่ายเจ่อ" คือ สาย-ใจ และเรียกชีพจรว่า "เจ่อ-อ มือ" คือ ใจ-มือ และมี "ภาษามือ"
ที่เป็นวัฒนธรรมไทแท้แต่โบราณ คือ การ "เอางาน" เป็นการแสดงความ
สุภาพนอบน้อมที่ผู้น้อยพึงปฏิบัติต่อผู้ใหญ่ โดยอาจารย์บรรจบ ได้บรรยาย
ให้เห็นในสถานการณ์หนึ่งว่า

"ข้าพเจ้าจึงรู้สึกสนุกเป็นพิเศษ ที่ได้พูดคุยกับนางฮ้างเป็นภาษาคำตี้
เพราะเป็นโอกาสได้ฝึกฝนภาษาไปพร้อมกัน...ความจริงนางฮ้างเป็นคนสวยซ้ำ
ผิวขาวสะอาด หน้าตายังไม่แก่เท่าคนที่มีอายุรุ่นราวคราวกัน เสียแต่ว่าคอกำลัง
จะพอกเหมือนคนไทยที่นี่ทั่ว ๆ ไป เมื่อข้าพเจ้าขึ้นมาถึงระเบียงเรือน
เจ้าของบ้านก็เชิญให้ที่นั่งที่เก๋อี้ยาว คงจะเกรงว่าข้าพเจ้าจะนั่งกับพื้นไม่เป็น
ส่วนคนอื่น ๆ รวมทั้งแม่เฒ่าและนางฮ้างพากันนั่งพับเพียบลงบนพื้น และเมื่อ
ข้าพเจ้านั่งลง นางฮ้างก็คุกเข่าส่งพานหมากให้ข้าพเจ้าตามธรรมเนียม
ข้าพเจ้าแปลกใจเหลือเกินเมื่อเห็นนางฮ้างใช้มือซ้ายและข้อมือขวา

แบบที่เรียกว่าเอางานขณะส่งพานให้ เพราะนึกไม่ถึงเลยว่าคนไทยเหล่านั้นจะ
ประพาศปฏิบัติเช่นเดียวกันกับเรา ในเมื่อเขาอยู่ห่างกับเรากว่า ๒,๐๐๐ ไมล์
เมื่อเห็นเช่นนี้แล้วให้รู้สึกปลาบปลื้มใจที่วัฒนธรรมอันดีงามของไทยในเรื่องนี้ยัง
ดำรงอยู่ได้ ทั้งที่อยู่ในที่ที่แวดล้อมด้วยชนชาติต่างผิวต่างพรรณตลอดระยะเวลา
ตั้งหลายร้อยปี" (หน้า ๙๖-๙๗)

กาเลหม่านไต ยังมีเนื้อหาสาระที่น่าอ่านอย่างสนุกเพลิดเพลิน
เปี่ยมด้วยแก่นสารอีกมาก จึงมีต้องสงสัยว่า เหตุใด "**เสฐียรโกเศศ**" จึงเขียน
ไว้ในตอนท้ายของคำนำว่า

"ลู่ให้ผู้อ่านค้นพบเอาเองดีกว่า ว่าความดีของเรื่องกาเลหม่านไต
มีอย่างไรบ้าง...นาน ๆ จึงจะได้อ่านเรื่องที่ทำความพอใจให้แก่ข้าพเจ้า
อย่างเรื่องนี้สักเรื่องหนึ่ง ด้วยประการฉะนี้" (หน้าพิเศษ ๑๑)

อาจารย์บรรจบ พันธุเมธา สำเร็จวิชาอักษรศาสตร์ จากจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย เมื่อได้ปริญญา อม.ป.ม.แล้ว ได้เข้ารับราชการเป็นครูอยู่พักหนึ่ง
ต่อมาได้ทุนรัฐบาลอินเดีย ไปศึกษาชั้นปริญญาเอกด้านภาษาศาสตร์
ที่มหาวิทยาลัยพาราณสี ประเทศอินเดีย ด้วยพื้นฐานการศึกษาอย่างเข้มข้น
ทางอักษรศาสตร์ จึงเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญทั้งภาษาไทย อันเป็น
ภาษาแม่และภาษาสันสกฤต ซึ่งเป็นภาษาเก่าแก่ของอินเดียเทียบได้กับ
ภาษาลาตินของทางยุโรป ทั้งยังสามารถพูดภาษาฮินดีได้ จึงมีความปรารถนา
อย่างแรงกล้าและความมั่นใจว่าจะสามารถเดินทางไปวิจัยสนามที่ประเทศ
อินเดีย เพื่อสำรวจภาษาไทยในแคว้นฮัสสัม แม้จะเป็นผู้หญิงตัวคนเดียว
ไปใช้ชีวิตอยู่ท่ามกลางผู้คนที่ไม่คุ้นเคยไม่รู้จักมาก่อน แต่ก็สามารถทำได้
สำเร็จ ป็นอย่างดี จัดเป็นแบบอย่างของนักวิจัยสตรีรุ่นแรก ที่บุกเบิก
งานวิจัยสนาม เพื่อสืบค้นประวัติศาสตร์ภาษาและวัฒนธรรมของชนชาติไท
นอกเขตแดน ประเทศไทย

ศาสตราจารย์ ดร.คุณบรรจบ พันธุเมธา

"นับตั้งแต่ไหนแต่ไร มีคนบางคนทีกล้าฝ่าอันตรายและความยากลำบากไปสู่แดนทิวกันดาร... ผู้ที่กล้าไป แต่ก่อนนี้มีแต่ผู้ชายออกสองศอกทั้งนั้น ส่วนผู้หญิงเห็นจะไม่มีใครที่กล้าไปได้โดยลำพัง เพราะชายนอนกลางดินกินกลางเหือง หญิงค้าของเก่าเฝ้าเรือนหลัง... เดี่ยวนี้ผู้หญิงอาจเห็นไกล เพราะกล้าฝ่าอันตรายและความยากลำบากไปแสวงหาความรู้ถึงแดนไกลไม่แพ้ผู้ชายออกสองศอกก็มีเหมือนกัน ดังจะเห็นได้จากหนังสือ "กาเลหม่านไต" ซึ่ง ดร.นางสาวบรรจบ พันธุเมธา เป็นผู้แต่งพรรณนาไว้"

ผู้บุกเบิกการค้นคว้าวัฒนธรรมชนชาติไท

แคว้นเต๋อหง (ยูนนาน ๒๕๒๙) ชีวิตของอาจารย์บรรจบ จึงเป็นชีวิตของ นักวิชาการสตรีที่เป็นแบบอย่างน่าศึกษา น่ายกย่อง เพราะท่านได้อุทิศชีวิตชีวิต ของท่านให้กับการศึกษาภาษาวัฒนธรรม และเรื่องราวความเป็นมาของ ชนชาติไท ซึ่งส่งผลสะท้อนอย่างใหญ่หลวง ต่อนักไท/ไทยศึกษารุ่นปัจจุบัน อาทิ การศึกษาเรื่องอาหมในแง่ต่าง ๆ ของศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร ดร.วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์ อาจารย์เรณู อรรถาเมศร์และนักวิจัยใน โครงการวิจัย "ประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรม ชนชาติไท" ที่นำพาโดย ศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรทิพย์ นาถสุภา

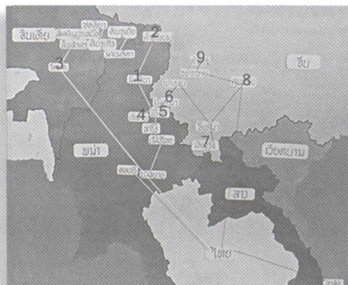
เดินตามรอย

ศ.ดร.คุณบรรจบ พันธุเมธา

นักสืบภาษาและนักมานุษยวิทยาสตรีคนแรกของไทย

สุดแดน วิสุทธิลักษณ์

คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มธ.

ในบรรดาการเดินทางที่ยิ่งใหญ่ แม้จะเนิ่นนานเพียงใดก็ตาม มักทิ้งร่องรอยให้กับคนที่สนใจเดินตามรอยได้เสมอ เช่นเดียวกับการเดินทางของ ศ.ดร.คุณบรรจบ พันธุเมธา

ศ.ดร.คุณบรรจบ พันธุเมธา (พ.ศ. ๒๔๖๓ - ๒๕๓๕) เป็นผู้บุกเบิกและใช้เวลาตลอดช่วงชีวิตในการศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทหลายกลุ่ม (อาหม ฟ่าเก๋ อ้ายตอน คำยัง คำตี้ ไทใหญ่ ไทเมา ไทเหนือ ไทลื้อ ไทขาว ไทยดำ) ตลอดระยะเวลา ๓๐ ปี ของการเดินทางไปยังดินแดนต่าง ๆ อันห่างไกลและทุรกันดารไม่ว่าจะเป็นประเทศอินเดีย สหภาพพม่า สาธารณรัฐประชาชนจีน สปป.ลาว และเวียดนาม อยู่ท่ามกลางบรรยากาศ ของความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองระหว่างประเทศและความหวาดระแวง ระหว่างกัน

ภายหลังรับปริญญาตรีบัณฑิต สาขานิรุกติศาสตร์ จากมหาวิทยาลัย ฮินดูแห่งพาราณสี ประเทศอินเดีย การเดินทางอันยาวไกล

ผู้บุกเบิกการค้นคว้าวัฒนธรรมชนชาติไท

และเนิ่นนาน เพื่อสืบภาษาและวัฒนธรรมไท-ไทย ก็เริ่มต้นขึ้น นับตั้งแต่
การเดินทาง ไปรัฐอุสส์ัม เป็นครั้งแรก เพื่อสืบหาภาษาไทอาหมในปี พ.ศ.
๒๔๙๙ (เมื่ออายุ ๓๕ ปี) เข้าไปในรัฐชานและเชียงตุงเมื่อครั้งที่ยังมีเจ้าฟ้า
ปกครอง เรียนภาษามอญที่มะละแหม่ง เรียนภาษาคำตี้ทั้งที่รัฐอุสส์ัมของ
อินเดียน และที่รัฐกะฉิ่นของสหภาพพม่า เดินทางเข้าไปสืบภาษาในเขมร
สปป.ลาว และเวียดนาม ไปจนถึงการเดินทางกลับไปยังรัฐอุสส์ัมเป็นครั้งที่
เจ็ดในปี พ.ศ. ๒๕๒๐ (อายุ ๕๗ ปี) เพื่อจัดทำพจนานุกรมภาษา
อ่ายตองและพ่าเก หลังจากนั้นได้ร่วมตามเสด็จสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ
เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา ไปสืบสวนค้นคว้าภาษาและวัฒนธรรมไทลื้อ และ
ไทเหนือ ในปี พ.ศ. ๒๕๒๘ ซึ่งนับได้ว่าเป็นการเดินทางไกล เพื่อสืบภาษาเป็น
ครั้งสุดท้าย ก่อนที่ท่านจะ ถึงแก่กรรมในอีก ๗ ปีต่อมา

แม้การเดินทางไปยังรัฐอุสส์ัม ประเทศอินเดีย จะได้พบว่าภาษา
อาหมนั้น "ตายสนิท" แต่การเดินทางครั้งนั้นก็ทำให้ได้พบภาษาไทถิ่นต่าง ๆ
เพิ่มขึ้นอีกหลายกลุ่มอันเป็นเหตุให้ ศ.ดร.คุณบรรจบ บุกบั่นเข้าไปศึกษา
ภาษาไทถิ่นต่าง ๆ นอกประเทศไทยอย่างจริงจัง ปีถัดมา (พ.ศ. ๒๔๙๙)
เดินทางเข้าไปในประเทศสหภาพพม่าเพื่อสำรวจภาษาไทใหญ่ในเมืองต่าง ๆ
ของรัฐชานเหนือ-ชานไต และเชียงตุง นานนับเดือนก่อนที่จะใช้ระยะเวลา
อีกนานนับปีตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๑ - เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๒
เพื่อเข้าไป "สอบคำไท" อย่างเข้มข้นและเอาจริงเอาจัง กล่าวคือ นอกจากจะ
ไปเรียนภาษามอญที่เมืองมะละแหม่ง (เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง
ภาษาไทยและมอญ) แล้วยังเดินทางเข้าไปในเมืองต่าง ๆ ของรัฐชาน
รัฐกะฉิ่นของสหภาพพม่าแห่งละประมาณ ๗ สัปดาห์ เพื่อเรียนรู้ภาษา
ไทถิ่นต่าง ๆ คือ ภาษาชานใต้ (เมืองนายน) ภาษาชานเหนือ (เมืองไหย) ภาษา
ไทเมาและไทเหนือ (เมืองเจ้ล่าน) ก่อนที่จะเดินทางต่อไปยัง รัฐกะฉิ่นเพื่อเรียน

ศาสตราจารย์ ดร. คุณหญิง พนด๊ะเสนา
ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยวัฒนธรรมชนชาติไทย
สถาบันวิจัยประชากรและสังคม

แต่ ภาษาคำตี้ (เมืองปุมเตา) และปิดท้ายด้วยการเดินทางอันยาวนานนี้ ที่รัฐอัสสัม
ของอินเดียเพื่อศึกษาภาษาพม่าเก่า อ่ายตอน และคำยั้ง**

การเดินทางไปยังรัฐชานเป็นเวลาเกือบหนึ่งปีครึ่งนี้ สมาคมวรรณคดี
ชาน แห่งเมืองตองยี ซึ่งมีเจ้าชายเมือง บุตรของเจ้าฟ้าก้อนแก้วอินแถลง
แห่งเชียงตุง ซึ่งเป็นนายกสมาคมและอธิบดีกรมการศึกษาของรัฐชาน เป็น
ผู้อำนวยการความสะดวกในเรื่องที่พักและการเดินทาง จนเมื่อเกิดความ เปลี่ยน
แปลงทางการเมืองขึ้นในพม่า (ปลายปี พ.ศ. ๒๕๐๑ เมื่อนายพลเนวิน ได้ขึ้น
มาเป็นหัวหน้ารัฐบาล) ทำให้ทางสมาคมวรรณคดีชานเกรงความไม่ปลอดภัย
จะเกิดขึ้นจึงได้ขอให้เดินทางกลับ แต่ ศ.ดร.คุณบรรจบ ก็ยังคงเดินทางต่อไป
ตามที่ได้อ้างไว้แต่เดิม โดยที่ท่านยินดีที่จะรับผิดชอบความปลอดภัยด้วย
ตัวของท่านเอง (ดู ไปสอบคำไทย., ๒๕๒๒)

ข้อมูลและความรู้จากการเดินทางของท่านในครั้งนั้น นับได้ว่า
เป็นการศึกษาเกี่ยวกับภาษาและวัฒนธรรมไทใหญ่ครั้งสุดท้ายก่อน
การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองครั้งใหญ่ของสหภาพพม่า ซึ่งทำให้การเดินทาง
เข้าไปศึกษาในพื้นที่โดยเฉพาะในรัฐชาน และรัฐกะฉิ่นไม่อาจกระทำได้อีก
จนเมื่อเวลาผ่านไปอีกเกือบสี่สิบปี นักวิชาการและผู้สนใจจึงเริ่มมีโอกาส
เดินทางเข้าไปยังรัฐชานได้อีกครั้งหนึ่ง แม้จะไม่สะดวกนักและจำเป็นต้องขอ
อนุญาตเป็นกรณีพิเศษ

ผู้เขียนมีโอกาสร่วมเดินทางไปในเมืองต่าง ๆ ของรัฐชานคือสี่ป้อ
ลำเดี่ยว แสนหวี หมู่เจ้ เจ้ล่าน และน้ำคำ กับทีมวิจัยของสถาบันไทยคดีศึกษา
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยมี รศ.สุมิตร ปิติพัฒน์ เป็นหัวหน้าคณะ
(ระหว่างวันที่ ๘ - ๒๑ มิถุนายน ๒๕๔๒) นับว่าเป็นการย้อนรอย
การเดินทางเมื่อเกือบสี่สิบปีก่อนของ ศ.ดร.คุณบรรจบ พันธุเมธา ผู้เขียน
ถือโอกาสนี้ นำเอาจดหมายจากเจ้ล่านที่ ศ.ดร.คุณบรรจบ มีมาถึง พระยา

148248

ผู้บุกเบิกการค้นคว้าวัฒนธรรมชนชาติไทย

อนุমানราชธน ลงวันที่ ๒๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๑*** ที่ได้พบจากห้องสมุด
ศ.ดร.คุณบรรจบ พันธุเมธา สถาบันราชภัฏจันทรเกษม มาเผยแพร่ ด้วยหวังว่า
จะเป็นการรำลึกถึงการเดินทางครั้งยิ่งใหญ่ของนักวิชาการสตรีผู้หนึ่ง
ที่มุ่งมั่นศึกษาค้นคว้าอย่างจริงจังและไม่ย่อท้อ ขณะเดียวกันจดหมายฉบับนี้
คงพอให้คนรุ่นหลังได้ทบทวนว่า สี่สิบปีที่ผ่านมาวงวิชาการเรื่องไท-ไทยศึกษา
นั้นเดินทางมาได้ไกลเพียงใด

กราบเรียน

พระยาอนุমানราชธน

๗๓ ซอยเดโช

Bangkok Thailand

เจ้าล้าน

Chandrakasem

148248

๒๔ ธ.ค. ๒๕๐๑

กราบเรียนท่านอาจารย์ที่เคารพ

ในที่สุดดิฉันก็มาถึงที่นี้จนได้ สมาคมวรรณคดีฯ ขอมาให้ดิฉัน
กลับไปตงยี โดยไม่บอกเหตุผล แต่ได้ทราบจากเจ้านันท์ว่า เขา cancel
โปรแกรมนี้และจะไม่จัดให้มา ดิฉันออกเคื่องเดิมแก่ก็เลยจัดการมาเอง
ทั้งเจ้าฟ้าและมหาเทวีเมืองไทย^(๑) พามาส่งที่ลาโซ^(๒) และพาไปหา
เจ้าเมืองแสนหวี^(๓) ซึ่งก็ไม่เห็นจะมีอะไรน่ากลัว ก็เลยเขียน จ.ม. ให้ดิฉันมาหา
เมียวชา^(๔) ที่นี้ ดิฉันก็เลยขี่รถเมล์มาคนเดียว มาเจอคนเชียงตุงพูดไทยได้
เขาก็เลยช่วยขนข้าวของให้คนอื่น ๆ ที่เห็นว่าเป็นคน ก.ท.^(๕) ก็ช่วยเหลือ
เป็นอันดี ตลอดจนเจ้าของบ้านที่มาพัก ดิฉันจึงคงจะอยู่ที่นี้ได้จนครบ ๗
อาทิตย์ตามโปรแกรม ทั้งพี่ชายเมียวชาก็ยังจะจัดการติดต่อให้ได้ไป
คำตี้ไหลง^(๖) อีกด้วย ดิฉันแจ้งไปทางสมาคมฯ แล้วว่าต่อไปนี้ไม่ต้อง

ศาสตราจารย์ ดร.คุณบรรจบ พันธุเมธา

สมุด จัตุระให้ดิฉัน ดิฉันจะรับผิดชอบตัวเอง เรื่องไม่ควรจะเคืองใจกันก็มาเคือง
วังว่า กันเสียเปล่า ๆ

มาถึงที่นี่ ก็ได้มาพบคนที่สนใจเรื่องภาษา คุยกันหามรุ่งหามค่ำ เมื่อ
อยู่ที่เมืองไทย เจ้าฟ้าก็อธิบายความหมายให้ฟังเสมอ ๆ เอาพงศาวดารบ้าง
บทกัณฑ์ (ขอโทษ)^(๗) และแต่งตั้งเมี้ยวซาบ้าง มาอ่านและได้พบคำ
ชนิดน่าปวดหัวทั้งนั้นที่แปลไม่ออก มาถึงนี้เลยเอามาลองให้เขาแปลดู
พี่ชายเมี้ยวซา (เมี้ยวซาอายุ ๓๐ เท่านั้น) ชื่อขุนมหาเป็นคนสนใจและรู้อะไรดี
ๆ พอทีเดียว อธิบายชื่อแสนหริที่เขามีสร้อยว่า สีสู่อันฟูสีอว่า สีสู่อ แปลว่า
๑๐ เมือง อันฟูก็แปลว่าแต่งตั้ง รวมแล้วหมายถึงเจ้าขุนผู้ครอง ๑๐ เมือง
ของแสนหริว่าเป็นภาษาจีน ไม่ทราบจีนฝ่ายไหน^(๘) ส่วนคำ เจ้ นั้นก็ว่า
คือเมืองที่มีเจ้าขุนหอคำ เจ้ล่านนี้เป็นเมืองที่เสื่อคานฟ้า^(๙) สร้างอยู่บนเนินสูง
ริมแม่น้ำว่ามีคูเวียง (ดิฉันยังไม่ได้ไปเห็น เพราะเพิ่งมาเมื่อวานนี้เอง)
ต่อมามีโหรจีนแนะนำให้ย้ายไปฝั่งเยื้องกัน เดียวนี้ยังมีอยู่เรียกเมืองเมา
อยู่ในเขตจีน^(๑๐) เขาว่าถ้าอยู่ที่นั่นจะเห็นบริเวณน้ำเมาได้รอบหมด
เขตของชานนั้นกล่าวไว้ว่า ดินเม้งถึงเจ้ม (เตียม : ตั้งแต่) เม้งเซ่ (จีน)
แป้เม้งถึงเจ้มโย่นล้าว แล้วว่าสิวิรัฐเต็ง(...) ก้อจ่าปี (...ผสมเป็นเมืองเมาและ
แสนหริ) สีชีปป้ายเก้าเม้ง โหเม้งจี้ก (เขาว่าแปลว่าถึง) ผางหน้าขาว
หงเม้งจี้กล้าวหน้าเส้า (: เสร้าของเรา หน้าเส้า ฟ้าเส้า = มีดมั่ว) (ผางนั้นเดาว่า
คงเป็นจีน เพราะพูดกันเสมอว่า ลูกเซ่ ลูกผาง น้ำผาง ดินเซ่)
เก้าล่านน้ำปองเหนือ = ทิศเหนือ) สามแสนน้ำ ปองเต้อ-อ ไม่ทราบว่าจะ
จะไปตกทิศใดกันบ้าง^(๑๑) แต่น้ำเมานั้นผ่ากลางเมือง เพราะฉะนั้น
อาณาเขตจึงกินเข้าไปลึก จากฝั่งน้ำเมา เห็นว่าเดี๋ยวนี้ฝั่งตรงข้ามกับเจ้ล่าน
ก็ยังเป็นเขตของชาน อยู่ขึ้นกับเจ้ล่าน เพราะมีหลักเขตปักไว้ให้เห็นตลอด
ถ้าเจ้าของบ้านเขาวาง เขาคงจะพาดิฉันข้ามฟากไปสักวันหนึ่ง อ้อแล้วจุ่ม

ตราที่จีนให้แก่แสนหวีนั้น ไม่ทราบว่าเป็นได้หรือเปล่า เจ้าฟ้าให้ดิฉันดูเห็นเป็นทองเหลืองหนัก...อันใหญ่ ราว ๓"x๓" มีตัวอักษรจีน ซึ่งว่าคนจีนเดียวนี้ ก็ไม่เข้าใจ เพราะเขาเลือกเอาตัวหนังสือมงคลมาใส่ไว้ข้างบนก็มีตัวหนังสือ เขียนไว้เต็มหมดห่อด้วยแพรสีชมพูและเหลือง ต้องใส่ข้าวตอกดอกไม้เอาไว้ มหาเทวีเป็นผู้ถือ จึงเรียกนางต้อจุ่ม เป็นเมียใหญ่ ใครจะประทับตราด้วยเรื่องอะไรก็ต้องให้เงิน เงินนั้นเป็นของมหาเทวีเป็นส่วนตัว แต่เดี๋ยวนี้ไม่มีแล้ว ก็คงเก็บไว้เฉย ๆ แต่ก็เห็นว่าที่จีนเรียก สือ (ส เขาเสียงคล้าย z) นั้นมีอยู่ 4 คือ สือป้อสือ แสนหวีสือ เมืองวันโหลงสือ^(๑๒) ส่วนอีกสือนั้นฟังไม่ถนัด เจ้ล่านก็ขึ้นกับแสนหวีอยู่บนเขาเตี้ย ๆ เรียก ก้องหลอย ริมน้ำเมา ห่างจากแสนหวี ๘๔ ไมล์

ในพงศาวดารนั้นมียุ่ตอนหนึ่งพูดถึง เจ้าคำไก่อ้น้อยว่าตอนนั้น
แสนหวี ขึ้นกับพม่า พอทัพโยเดีย (คำซานเขียนว่าโยตรา) มาตีพะโคลู่เหลว
(แหลกเหลว) นาดแพญก (พินาศ) เจ้ากรุงอังวะก็ใช้ให้เจ้าคำไก่อ้น้อยจัดทัพเรือ
มาช่วย แต่ตัวเจ้าคำไก่อ้น้อยถูกทัพโยเดียจับไปได้ และต่อมาก็หลายปีจึง
กลับคืนมา แล้วเอาทัพโยเดียมารบกับพม่าได้เป็นอิสระจากพม่าและ
ครองซานได้ตลอดหมด แต่ภายหลังก็พ่ายแพ้หนีกลับมาโยเดียอีก เห็นว่า
ลูกหลานก็ยังคงมียู่ในเมืองไทย เห็นจะเป็นสมัยพระนเรศวรนะคะ แต่ของ
เราไม่เห็นมีบอกเรื่องนี้^(๑๓) ส่วนเรื่องพระพุทธรูปที่เจ้าคำหีบฟ้าแสนหวี กับ
ลุงแล้วไว้ (เขาคงจะเป็นจีน เพราะชื่อไม่เป็นไทย) ขโมยมาจากเชียงใหม่
เขาเรียกพระก่อเมือง เพราะเป็นพระสร้างบ้านสร้างเมืองแสนหวีเขา และ
เจ้า...ฟ้า เจ้าเมือง แสนหวีเดี๋ยวนี้อ่าเก็บไว้ในวัดกลางเมือง มีคนรักษาแข็งแรง
วันพระที่ จึงจะเปิดให้คนเข้า แต่พอดิฉันมาที่นี่ เมียวซาที่นี้ก็ว่าที่นี้ก็มีเหมือนกัน
ไม่รู้องค์ไหนจะแท้ และ ก็ว่ารักษาแข็งแรงเหมือนกัน ต้องมีคนเฝ้าอย่างน้อย
๓ คนทุกครั้ง^(๑๔) ประวัติศาสตร์ของเขาซึ่งตรงกับที่ดิฉันลอกมาเขาก็เก็บไว้

ภาษา: สุริย: มิสริย: ...
...
...

ไม่เคยยอมให้ใครดู ใครมาถามบอกไม่มี พอเห็นดิฉันลอกจากเมืองไทย ก็เลย
เอามาเทียบกัน บทถือน้ำและแต่งตั้งก็เหมือนกัน คำไหนติดขัด ดิฉันก็มาถาม
เอาที่นี้ คนที่นี้เขายังใช้อยู่ก็มีหลายคำ เช่นว่า ขุนไต้กาย **จาก** (คำนี้เขาว่า
ควรเป็น จาด แปลว่ากะโหลกอย่างขึ้นต้นไม้) พระสรวาง(?) ลั้งเม็งกอก**แอ็ก** แตก
เป็นเจ้าเป็นขุน **แอ็ก**นั้นเขาว่าตั้งต้น ซึ่งตรงกับ **แรก** ของเรา ทางเมืองไทยเห็น
ว่ามีใช้แต่ในหนังสือ แต่ที่นี้เขาใช้พูดด้วย เช่นว่า สู**แอ็ก**น้ำ**ฮู**(?) เต**ฮือ** เขาว่า
หมายถึงเริ่มลงมือทำนา(?) แล้วหรือยัง ทำให้คิดถึงคำ **แรก**นาขวัญของเรา
ด้วยเหตุที่เราไม่ได้ใช้ **แรก** เป็นคำกริยา ทำให้ไม่เห็น ความหมายที่แท้จริง
แต่บางคำก็จนปัญญาเหมือนกัน ไม่ทราบจะลอกผิดกัน มาหรืออย่างไร
บางคำดิฉันให้ความหมาย ก.ท. ไว้เช่น เจิกเซ่(?) เขาไม่ทราบ เซ่ แปลว่าอะไร
เพราะเขาไม่ใช่ไม่เคยได้ยิน^(๑๕) ในความแต่งตั้งเมียวซา ของเขา มีแปลกอยู่
ตอนหนึ่งคือ เมื่อว่าขุนหลูลงจากฟ้ามานั้นต่อจาก "กอก**แอ็ก**แตกเป็น เจ้าเป็น
ขุน" นั้นก็ว่า "ตื่นหยันซ้า(กะโต) ขาง(เหล็กชนิดหนึ่ง) หยันต้าก้าง(?)
เม็งฮี้เม็งฮ้าต้าเจ้ม (ตั้งแต่) หลินฟาด(พาด) พระ**ชะชะ** สิง**มุ่นจ้อม** (ตรงนี้แปล
กันไม่ออก) ตื่นขุนซ้อน(?) เต็มสามขอนไม้แปกเคมา (นี้ก็ไม่ทราบอีก) หนึ่งเจ้ม
...ต่อป้าย จ้อ(หมู)...เก้าหมื่นกัน...กันอยู่จ๊ะระ(?) (จ๊ะระ(?) ที่นี้แปลว่า ปนกัน
คละกันไม่รู้อะไรเป็นอะไร)..... ก่อพะ ต้า (ที่) **มานแสนของ**(*)**เม็งเม้า น้ำของ**
ย้าวเป็นต้า ที่พูดถึงน้ำของนี้ก็ไม่ทราบ **โขงตอนไหน**^(๑๖) และมี เมืองชื่อว่าจัน
ตาพังคล้ายเวียงจันทน์ แต่เขาว่าอยู่ในจีน^(๑๗) เหนือเมืองขอนแก่น^(๑๘) เมืองวัน^(๑๙)
และว่าเมื่อพม่ามาตีเชียงใหม่ และโยเดีย มีคำว่า จันตะปู้หรี^(๒๐) โยเดีย เห็น
จะไม่ใช่จันทบุรี เป็นสมัยหลัง ๆ หลังจากเสียอยุธยาแล้ว

ดิฉันมาถึงแหล่งที่จะสอบถามความเก่า ๆ ได้ท่านอาจารย์ไคร่
จะถาม(?)...อะไรก็กรุณาแจ้งมา ดิฉันคงจะอยู่ที่นี้ถึงกลาง ก.พ. ออกจะหนาว
พอใช้เห็นว่า ๔๕ องศา ต้องนั่งเขียนที่ข้างเตา ซึ่งเขามีไว้กลางห้อง เห็นว่าเดือน

ผู้บุกเบิกการค้นคว้าวัฒนธรรมชนชาติไทย

พ.ศ. ๒๕๖๓ : ๒๕๖๓ : ๒๕๖๓ : ๒๕๖๓ : ๒๕๖๓

๒๕๖๓ : ๒๕๖๓ : ๒๕๖๓ : ๒๕๖๓ : ๒๕๖๓

ม.ค. จะหนาวถึง ๓๘ องศา เห็นจะลำบากสักหน่อย แต่เจ้าของบ้านเขาสนใจดี ได้อะไรดี ๆ จากเขามาก คำว่า ซึ่ง นั้นเขาว่าเป็นการแย่งที่ไม่ใช่ชิงฉวย เอาจาก ในมือ ที่เราว่าชิงหลักนั้นก็ตรงความหมายทีเดียว ที่สุดนี้หวังว่า ท่านอาจารย์ คงจะสบายดี

ด้วยความเคารพ

บรรจบ

ป.ล. คนที่นี้พูด ฟ ได้เป็นส่วนมาก เขาออกเสียงเจ้าฟ้า ฟุนไฟ ได้ เสียงสามัญก็ออกตรงกัน เดือน ไป ปา เอา ไม่เป็นเสียงจัตวาและ ตก ดิบ ก็ไม่เป็น ตัก ลิบ นอกจากจะพูด น.หนู เป็น ล แทบทุกคำ

เชิงอรรถขยายความ

* “คุณ” ใช้เป็นคำนำหน้าชื่อผู้ที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้น ตติยจุลจอมเกล้าและยังมิได้สมรส

** ศ.ดร.คุณบรรจบ พันธุเมธา ได้เขียนเล่าประสบการณ์การเดินทางอันเข้มข้นครั้งนี้ (มิถุนายน ๒๕๐๑ - พฤษภาคม ๒๕๐๒) ไว้ต่างวาระกัน ผู้สนใจหาอ่านได้ตามลำดับการเดินทาง ดังนี้

“จดหมายถึงแดงต้อย” **ลักษณะการใช้ภาษาไทย**. กรุงเทพฯ : ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๒. (จดหมายจากมะละแหม่งและเมืองนาย)

ไปสอบคำไทย. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการเผยแพร่เอกลักษณ์ของไทย ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี,

๒๕๒๒ (การเดินทางในมะละแหม่งและรัฐชาน)

"คำตีเมืองช้าง" กาเลหม่านไตในรัฐชาน. กรุงเทพฯ คณะกรรมการเผยแพร่เอกลักษณ์ของไทยในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, ๒๕๒๖ (การเดินทางในดินแดนของชาวคำตี่รัฐกะฉิ่น)

***ผู้เขียนพยายามที่จะถอดความจดหมายอากาศ (Air letter) ฉบับนี้ให้แม่นยำที่สุด บางคำหรือบางตอนที่ไม่สามารถอ่านได้ จึงละ...ไว้ ผู้เขียนได้ใส่เครื่องหมาย(?)นี้ไว้ในคำหรือความที่ไม่แน่ใจ หากมีตอนใด ที่เห็นว่าควรค้นคว้าเพิ่มเติม ผู้เขียนก็ได้อ้างอิงที่มาของข้อมูลไว้ด้วยแล้ว ส่วนคำที่ขีดเส้นใต้นั้นยึดตามต้นฉบับ

(๑) ในต้นฉบับเขียนไว้ว่า "เมืองหัยย" แต่มีรอยแก้เป็น "ไทย" แต่ในจดหมายลงวันที่ ๓ ธันวาคม ๒๕๐๑ ที่อาจารย์บรรจบ มีมาถึงสาราณียกรวารสารภาษาและหนังสือ (ตีพิมพ์ครั้งแรกในภาษาและหนังสือ ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ ปี พ.ศ. ๒๕๐๒) ก็ใช้คำว่า "เมืองหัยย" ในหนังสือ ไปสอบคำไทย หน้า ๑๑๐ (๒๕๒๒) ใช้คำว่า เมืองไทยและอธิบายเพิ่มเติมว่า "เสียงที่เขาเรียกฟังคล้าย เมืองไทย แต่ไม่ได้แปลว่า ไหญ่ ไหญ่ แปลว่า ที่ติดต่อกันที่ตาม ๆ กัน"

ช่วงระยะเวลานั้นรัฐชานแบ่งออกเป็นรัฐใหญ่น้อยถึง ๓๓ รัฐ โดยมีเจ้าฟ้าปกครอง เดิมที่เมืองไผ่อยู่ในอาณาจักรแสนหวี เมื่ออังกฤษเข้ามาปกครองจึงได้แบ่งแสนหวีออกเป็นสองเขต คือแสนหวีเหนือ มีขุนสง่าตันสูงเป็นเจ้าฟ้าครอบครอง และแสนหวีใต้ อันเป็นเขตของเมืองไผ่ (ดูกาเลหม่านไตในรัฐชาน หน้า ๕๙, ๒๕๒๖)

ในแผนที่ปัจจุบันเขียนชื่อเมืองนี้ว่า Mong Yai

(๒) ในหนังสือ ไปสอบคำไท. ใช้ ล่าเหี่ยว ชาวพม่าเรียกเมืองนี้ว่า ลาโฮ

ผู้บุกเบิกการค้นคว้าวัฒนธรรมชนชาติไท

ในแผนที่ปัจจุบันเขียนชื่อเมืองว่า Lashio

(๓) แผนที่เขียน Hsenwi

(๔) เมียวซา มาจากภาษาพม่ามีความหมายว่า "กินเมือง" เป็นตำแหน่งปกครองเมืองขนาดเล็ก บางทีเรียกเจ้าฟ้าอ่อน (เจ้าฟ้าน้อย) ในภาษาอังกฤษเขียน Myosa

(๕) หมายถึงกรุงเทพฯ

(๖) เป็นเมืองของชาวไทคำตี้ มีศูนย์กลางที่เมืองปู้เตา (putao) อยู่ในรัฐกะฉิ่น ทางตอนเหนือสุดของสหภาพพม่า

(๗) การกันต้อนั้น ผู้น้อย(ทั้งศักดิ์และวัย) จะหาข้าวตอกดอกไม้และของบางอย่าง เช่นของกินของใช้ไปกันต้อหรือขอขมาลาโทษผู้ใหญ่ที่อาจล่วงเกินไปในแต่ละปี ผู้ใหญ่ก็จะกล่าวให้อภัยและให้ศีลให้พร สำหรับพิธีกันต้อเจ้าฟ้านั้นต้องมี วันทำพิธี และต้องมีการกล่าวบทกันต้อตามแบบแผนที่กำหนดไว้ (ดู

ไปสอบคำไทย. หน้า ๑๒๔)

(๘) ในหนังสือกาเลหม่านไตในรัฐชาน หน้า ๖๓ ได้อ้างถึงที่มาของชื่อตามตำนานว่า มีปู่เฒ่าย่าเฒ่าสองคน ปลูกกล้วยได้เป็นกล้วยจำนวนมาก

เจ้ายั่นจวง (ยรรยง จิระนคร) อธิบายความหมายของคำ "แสนหวี" ไว้ในบทความ แคว้นใต้คง : ถิ่นไทเหนือในยุคนานว่า เป็นคำทับศัพท์ตำแหน่งและยศสูงสุดในทำเนียบฐานันดร ประมุขชนกลุ่มน้อยของจีน ในสมัยราชวงศ์หยวนหมิงและชิง แสนหวี(บางทีออกเสียง แซนหยี่) เป็นชั้นสูงสุด หมายถึงเผยแพร่เกลี้ยกล่อม รองลงมาคือ แสนฟู รองแสนฟู หมายถึงเผยแพร่ปลอบโยนและอานฟู หมายถึง เอาใจ ปลอบโยน

(๙) หรือเสื่อข่านฟ้าเป็นกษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ตามตำนานของชาวไทใหญ่

(๑๐) ปัจจุบันคือเมืองรุ่ยลี่ (Ruili) อยู่ติดชายแดนจีน-สหภาพพม่า ตรงกันข้ามกับเมืองหมู่เจ้ (Muse) ของรัฐชานปัจจุบัน

(๑๑) ศ.ดร.คุณบรรจบ อ่าง ตำนานไทใหญ่ฉบับจากเมืองไฮไว้นบทความ
"ตำนานเมืองเมา" (๒๕๓๔) และอธิบายความว่า "สิวิรัตตั้งก้อจำปี
สี่สิบปายเก้าเมือง (สิวิรัฐเมืองก้อ จำปีสี่สิบเก้าเมือง) และบอกอาณาเขต
ไว้ด้วยว่า เมืองก้อจำปีมีอาณาเขตดังนี้คือ

ให้เม็งเล็กผางหน้าขาว หางเม็งเล็กล้าหน้าเล่า

เก้าล้านน้ำป่องเหนือ สามแสนน้ำป่องเต๋อ-อ

คือทางตะวันออกจดติเบต (หรือผาง) หน้าขาวทางตะวันตก
จดลาวหน้าเศร้า มีนาเก้าล้านทางตอนเหนือและมีสามแสนทางใต้" (ดู
"ตำนานเมืองเมา" ใน ยูนิาน หน้า ๒๒๒)

ผู้เขียนเสนอว่า ผางหรือผาง อาจหมายถึง ชาวมองโกล

(๑๒) ปัจจุบันเมืองสีป้อ (Hsipaw) เมืองแสนหวี (Hsenwi) อยู่ในเขต
รัฐชานของสหภาพพม่าส่วนเมืองวัน (Longchuan) อยู่ในเขตเต๋อหงหรือใต้คง
(Dehong) มณฑลยูนนานของจีน

(๑๓) ในหนังสือ "ไปสอบคำไท." ระบุว่าตรงกับ พ.ศ. ๒๐๑๔ (จ.ศ. ๘๘๓)
ดูหน้า ๑๗๕

พงศาวดารไทใหญ่ฉบับหอเจ้าฟ้าเมืองไทย (ถ่ายทอดโดย เรณู
วิชาศิลป์) ให้รายละเอียดเหตุการณ์ตอนนี้ไว้ว่า "เจ้าหลวงคำหีบ (ฟ้า)
เมื่อรอดถึงเมืองเชียงใหม่ ยามนั้นเจ้าฟ้าหลวงเชียงใหม่ก็ยินชมเบ้าแล้ว
เบ้าไต่แล จึงเอาน้องหญิงสาวเจ้าผู้(ชื่อ)นางคำห่มก้อ ๑ อีกช้าง ๓ พลาย
เหนือนั้นเงิน คำบักมานฮ้าแพร จึงจักลักทับ(ตกแต่ง)เจ้าหลวงคำหีบฟ้า
ให้พอเป็นหน้าเป็นตาหอ เจ้าหลวงคำก็ลักเอาลักสองบรรณาเจ้าฟ้าหลวง
เชียงใหม่แล้วไต่ดิงามอยู่ในเวียงเชียงใหม่สองเดือน จำ(ใกล้)วันจักเมื่อวัน๑
เจ้าหลวงคำหีบจึงปลงว่าที่อายบ่าวปู้แล้วว๊ว มื่อนี้เราก็จำวันจักเมื่อแล้ว
ให้พอได้ลาด(พูด)ถึงพื้นปาลังในเวียงเชียงใหม่ดูก่อน ว่าดังนี้แล ยามนั้น

ตัวเจ้าหลวงคำหีบอีกทั้งปู่แล้วว้ ลูกอ่อนชายจึงจักออนเข้าแหล่(เที่ยว) ในเวียง
 เชียงใหม่กู่ปากู่ทาง ไปดูไปโดยตามในวัดหลวงนั้นแล ไปหันหุ่นร่าง พระเป็น
 เจ้า ๕ สู้ (องค์) แจ่ม (เรียง) กันอยู่ด้วยแล เจ้าข้าทั้งสองจึงว่า เมืองนี้รอยมีหุ่น
 ฝิร้างฝิรอยหนอ ฮากี้ดีอันได้เอกาว่าเมืองเราเสีย อันให้ข้าหนิงข้าชาย
 พอได้รู้ได้หันสังมันดีแท้ก็เรากล่าวโกโกว(กราบไหว้) เป็นดั่งเมืองฟ้า นั้น สังบดี
 ก็ให้ลูกอ่อนหนิงลูกอ่อนชายเขาพอได้เล่น มึงแล้วว้จำอุ้มโดยดู มันเป็นหือ
 เป็นสังว่าดั่งนี้แล แล้วว้ก็จึงไปหอบอุ้มโดย ยินหนักหลวงหลัง นี่จำไม่เบาใช่
 เป็นเหล็กเป็นทองฮอ ยามนั้นเจ้าหลวงคำหีบ จึงจับไปหอบโดย(ดู) ทั้งร่างเจ้า
 เขา ๔ เจ้านั้นหนักไว้หลวงหลัง ยกเบาแพ่ กอยกำ (แต่) เจ้า ๑ ฮามเฮ็ดเบาไว้
 ยามนั้นเจ้าหลวงคำหีบจึงยกเอา อันฮามเบา นั้น อับปันปู่แล้วว้นั้นปู่แล้วว้ก็
 กลัวเพิ่นทั้งหลายได้หัน จึงเอา ปกผ้าไว้ กว่าเมื่อสงไว้ ตามที่อยู่เขาวายนั้นสอง
 วันถึงมากกลางเหนือเข้า ๆ เจ้าหลวงคำหีบฟ้าจึงจักกั้ทัพที่ตามูล่งเข้าครวออก
 เสียเวียงเชียงใหม่ ปોકคีนมาปีศักราช ๘๓๓ ตัวนั้นฮอเมื่อถึงกลางทางแล ปู่แล้ว
 ว้ว้ปกผ้า ไบบายปาปาหลัง ตัวปู่แล้วว้ชี้ ปาหน้า อยู่ชั่ว ๑ พระเป็นเจ้าข้าพ้อ
 ยเมื่อ อยู่ปาหน้าแลแควนต่อเป็นนั้นไว้ ปาหลังแรนเมื่ออยู่ปาหน้า เฮ็ดนั้นกั้วัน
 เจ้าข้า ทั้งสองลาด(พูด)กันว่า ดีกลัวแท้นอร่างผืนเราปลิ้นเอามาไว้ปาหลังชั่ว
 ข้าพ้อยเมื่อมีอยู่ปาหน้าแท้ฮอ" ดู เรณู วิชาศิลป์ ภาษาไทใหญ่. เอกสาร ประ
 กอบการสัมมนาเรื่อง วัฒนธรรมชนชาติไท : การศึกษาเกี่ยวกับ
 ประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรม ไทใหญ่ ๘ - ๙ สิงหาคม ๒๕๓๗ เชียงใหม่
 หน้า ๑๓ - ๑๔ จากเนื้อความตอนนี อาจชี้ให้เห็นว่าในช่วงระยะเวลานั้น
 แสนหวิยังมีได้นับถือพุทธศาสนา

(๑๔) ปัจจุบันสถานที่ประดิษฐานพระก่อเมืองยังคงความลึกลับอยู่
 แม้ชาวบ้านบางคนจะบอกเป็นนัยว่าเก็บรักษาไว้ที่วัดกลางเวียง
 ของเมืองแสนหวิก็ตาม

(๑๕) หมายถึง คำว่า เจือก, จระเข้(?)

(*) ศ.ดร.คุณบรรจบ หมายถึงว่า "ของนั้นก็คือขอนแก่น: ภาชีอากร..."

(๑๖) ศ.ดร.คุณบรรจบ ได้อธิบายความไว้ในบทความความตำนานเมืองเมมา (หน้า ๒๒๑) ว่า "ตอนทีกล่าวถึงขุนลู่ขุนไล่ไต่บันไดเหล็กลงมาเป็นเจ้าเมืองลุ่มว่ามีเครือขุนพอเต็มสามขอนไม้แบกเท่า(สามขอนไม้สนแก่) ข้าเจ้าสามหมื่นขึ้นเก้าหมื่นกัน(สามหมื่นเรือนเก้าหมื่นคน) ลงมาถึงที่ฝั่งของเม็งล่าเม็งฮี้เม็งฮ้า(ฝั่งโขง เมืองล่า เมืองฮี้ เมืองฮ้า) ถ้าเมืองทั้งสามตรงกับที่มีอยู่ในปัจจุบันสถานที่ขุนทั้งสองลงมาจากสวรรค์ก็ต้องเป็นดินแดนสิบสองปันนาในปัจจุบันหาใช่ลุ่มน้ำชเวลี หรือน้ำเมมา ดังที่กล่าวไว้ในเอกสารบางฉบับไม่" ผู้สนใจโปรดดู คำอธิบายเรื่องเดียวกันนี้ตามตำนานของพม่าเก (หน้า ๒๒๒)

(๑๗) คือเมืองจางตา อยู่ทางทิศเหนือของเมืองหล้า (หรือเมือง Yingjiang เขตเต๋อหงของจีนในปัจจุบัน) ตามเอกสารจีนกล่าวว่า เมืองจางตานี้มีเจ้าฟ้าปกครองมาตั้งแต่กลางศตวรรษที่ ๑๕ ดู สมพงษ์ วิทย์ศักดิ์พันธุ์ ประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมไทใหญ่, ๒๕๔๒ หน้า ๒๖๑-๒๖๒

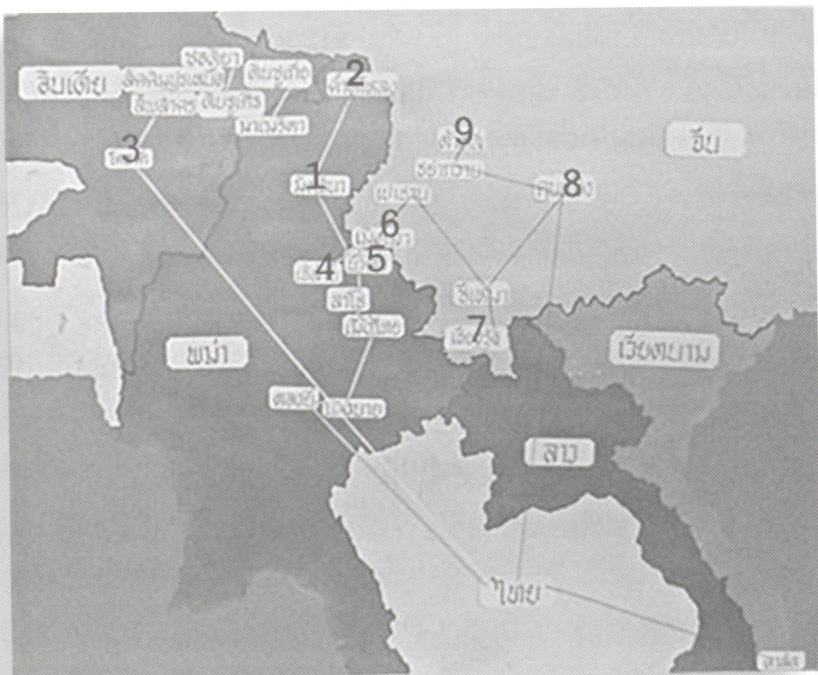
(๑๘) ปัจจุบันคือเมืองหมางซือ (Mangshi) หรือเมืองลูซี (Luxi) ในเขตเต๋อหงของจีน

(๑๙) ปัจจุบันคือเมือง Longchuan ในเขตเต๋อหงของจีน

(๒๐) อาจเป็นชื่อเดิมของเมืองเวียงจันทน์ของลาว เมื่อครั้งพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช ทรงสถาปนา "พระนครจันทบุรีศรีสัตนาคนหุตอุดมราชธานี" ดู สุรสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์ จากหลวงพระบาง ถึงเวียงจันทน์ หน้า ๑๓

หนังสืออ้างอิง

สถาบันราชภัฏจันทรเกษม)

1. มิติจินา 2. คำตี้โหลง 3. โคฮาตี
4. เจ้ล่าน 5. น้ำคำ 6. เมิงเมา
7. เชียงรุ่ง 8. คุณหมิง 9. ต้าหลี่

บรรจบ พันธุเมธา. **ไปสอບคำไท**. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการเผยแพร่
เอกลักษณ์ของไทย กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๒๒.

บรรจบ พันธุเมธา. **กาเลหม่านไตในรัฐชานและคำตี้เมืองชาง**.
กรุงเทพฯ : คณะอนุกรรมการเผยแพร่เอกลักษณ์ของไทยในคณะกรรมการ
เอกลักษณ์ของชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, ๒๕๒๖.

บรรจบ พันธุเมธา "ตำนานเมืองเมา" **ยูนนาน**. สมเด็จพระเจ้า
พี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา (รวบรวม) กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไทย
วัฒนาพานิช, ๒๕๒๙.

เจียแนจอง (ยรรยง จิระนคร) "แคว้นใต้คง : ถิ่นไทเหนือในยูนนาน"
คนไทใต้คง ไทใหญ่ในยูนนาน. ประคอง นิมมานเหมินท์ และ เรื่องวิทย์
ลิ้มพานา (บรรณาธิการ) กรุงเทพฯ : สถาบันไทยศึกษา ฝ่ายวิจัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ,
๒๕๓๘.

สมพงศ์ วิทย์ศักดิ์พันธุ์. **ประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรม
ไทใหญ่**. (รายงานการวิจัย) โครงการประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรม
ชนชาติไท, ๒๕๔๒.

สุรสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์, **มล.จากหลวงพระบางถึงเวียงจันทน์**.
กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, ๒๕๓๕.

เรณู วิชาศิลป์. ภาษาไทใหญ่. เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง
วัฒนธรรมชนชาติไท : การศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรม
ไทใหญ่ วันที่ ๘ - ๙ สิงหาคม ๒๕๓๗, เชียงใหม่.

สุดแดน วิสุทธิลักษณ์

คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มธ.

ปูเตา : เมืองคนไทในรัฐกะฉิ่น

อรรถกร ไชยทศสาร

๑

แล้วเมืองที่เคยอยู่ในจินตนาการก็ปรากฏอยู่ตรงหน้า
ใจของฉันเต้นแรง เมื่อวันแรกที่ได้มาเยือนสนามบินเมืองปูเตา
เมืองที่อยู่เกือบสุดปลายเขตแดนด้านทิศเหนือของรัฐกะฉิ่น สหภาพพม่า
เราพากันกระโดดลงจากเครื่องบิน ทั้งที่นึกแปลกใจว่า สนามบินที่นี่
เห็นจะแปลกกว่าใครตรงที่ไม่มีบันไดขึ้นเอง แล้วจึงมองเห็นพนักงานลาก
บันไดวิ่งปูเลงอยู่ลิบ ๆ

พนักงานขนกระเป๋าเข็นรถลากที่ทำด้วยไม้วิ่งตามมาติด ๆ
สนามบินเมืองปูเตาคราวนั้นคึกคักไปด้วยชายหนุ่มใส่ธง หญิงนุ่งซิ่น
และ คนต่างถิ่น ๔ คนที่ล้วนแต่หนุ่มสาว
เมืองปูเตาปลายเดือนมกราคมนั้นหนาวนัก

ปลายเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๒ นักวิชาการสตรีชาวไทยคนหนึ่ง
 บุกบันมาถึงเมืองปูเตาเพียงลำพัง

บันทึกประจำวันของเจ้าน้อยบ่าวขุน คนไทคำดีที่เมืองปูเตา
 เขียนเมื่อวันที่ ๑๙ มีนาคม ค.ศ. ๑๙๕๙ เป็นภาษาพม่ามีใจความว่า

"วันนี้ไปทำงาน เสนียนคนหนึ่งกลับมาจากมิตจินา เขาพาผู้หญิงไทย
 คนหนึ่งมาหาที่บ้านตอนเย็น ผู้หญิงคนนี้ชื่อว่า นางสาวบรรจบ พันธุเมธา"

"ผู้หญิงไทยคนหนึ่งเคยมาที่นี่เมื่อ ๓๗ ปีก่อน" ฉันบอกกับคนไทคำดี
 ๒-๓ คน ที่ได้คุยกัน

เช้าตรู่วันนั้น เราปักหลักที่บ้านหลังใหญ่หลังหนึ่ง ซึ่งผู้นำทางชาวพม่า
 บอกกับเราว่า เป็นบ้านของลูกหลานเจ้าฟ้าคำดี

"ท่านเขียนเล่าถึงคนคำดีไว้ในหนังสือเล่มนี้" ฉันพยายามอธิบายเป็น
 ภาษาอังกฤษกระต่อนกระแท่นให้ผู้ทีล้อมวงฟัง

เมื่อฉันลองอ่านออกเสียงเป็นภาษาไทย คำใดที่มีเสียงพ้องกับ
 ภาษาคำดี ผู้ที่นั่งล้อมวงก็จะพากันออกเสียงทวนคำๆ นั้น แล้วถามความหมาย

เราพากันยิ้มชอบใจที่รู้ว่าภาษาของคนไทคำดีกับภาษาของ คนไทย
 จากประเทศไทยนั้น มีหลายคำที่สื่อความหมายเดียวกัน

ชายสูงอายุผู้หนึ่งเดินทางเข้ามาร่วมวงสนทนาอย่างเงียบ
 ท่านบอกชื่อว่า "เส้า-น้อย-มาว-คุณ" ฉันทวนเสียงเพื่อความแน่ใจ

ท่านพยักหน้ารับ บอกเสียงเบาว่า "ผมเคยพบนางสาวบรรจบ
 พันธุเมธา"

ฉันจะรัก รับผิดชอบต่อหนังสือออกอ่านเป็นระวิง

"เล่า-น้อย-มาว-คุณ" นั่นก็คือ เจ้าน้อยบ่าวขุน ที่อาจารย์บรรจบเขียนเล่าไว้ว่า เป็นครูสอนภาษาคำดีให้ท่านนั่นเอง

๔

หนังสือ คำดีเมืองขาง.** ซึ่งรวบรวมเรื่องราวและภาษาของคนไทคำดี ที่เมืองปุมเตา โดย ดร.บรรจบ พันธุเมธา นักวิชาการผู้มุ่งมั่นสืบค้นภาษาไทยมาตลอดช่วงชีวิต ข้อความตอนหนึ่งของหนังสือกล่าวไว้ว่า

"เจ้าน้อยบ่าวขุนเป็นหลานเจ้าน้อยอ่องเมียด เมื่อได้รับหน้าที่นี้มีความยินดีปรีดาที่จะได้สอนข้าพเจ้าผู้ดั้นด้นมาจากแดนไกล (ถ้าดูแผนที่แล้วจะเห็นได้ว่าไกลจริง ๆ) และได้เริ่มพูดจากันบ้างในวันแรกที่พบกัน คำอธิบายของเจ้าน้อยทำให้ข้าพเจ้าเลื่อมใส ออกนับถือว่าเจ้าน้อยรู้เรื่องภาษาของตนเป็นอย่างดี ทั้งยังสามารถอธิบายได้อย่างละเอียดถี่ถ้วนทำให้เข้าใจได้ง่ายอีกด้วย สมกับที่เคยเป็นครูมา....."

๕

ครั้งนั้น อาจารย์บรรจบเดินทางมาสืบเสาะเรื่องราวและภาษาของคนไทคำดี ที่เมืองปุมเตาโดยลำพัง

๓๗ ปีให้หลัง ฉันเดินทางมาค้นหาสิ่งที่ท่านเคยค้นพบพร้อมกับทีมงาน และกล้องโทรทัศน์

เมืองปุมเตายังคงเป็นเมืองที่คนต่างชาติเดินทางไปเยือนได้ยากยิ่ง คราวนั้น อาจารย์บรรจบเดินทางมาถึงเมืองมิตจินา ซึ่งห่างจากเมืองปุมเตาราว ๒๕๙ ไมล์ แต่แล้วก็ไม่สามารถเดินทางต่อไปเมืองปุมเตาได้

ผู้บุกเบิกการค้นคว้าวัฒนธรรมชนชาติไทย

ด้วยเหตุที่ท่านเขียนเล่าไว้ว่า

"บริษัทการบินพม่าไม่ยอมขายตั๋วให้ เพราะข้าพเจ้าเป็นชาวต่างประเทศ ต้องได้รับใบอนุญาตจากรัฐบาลกลางที่ย่างกุ้งเสียก่อน จึงจะขายตั๋วให้ได้..."

"...ข้าพเจ้ารอคำตอบจากรัฐบาลกลางของพม่าด้วยความอดทนจนเป็นเวลาร่วมเดือน... รัฐบาลตอบมาแล้วว่าไม่ขัดข้อง เพียง ๒-๓ คำนี้เท่านั้น ที่ทำให้ข้าพเจ้ารออยู่ช้านาน แต่ก็ทำให้ข้าพเจ้าเบิกบานใจเป็นที่สุด"

ช่างไม่ต่างกับการเดินทางในเดือนมกราคม ปี ๒๕๓๙ เพียงวันแรกที่ฉันและทีมงานเหยียบย่างเข้าสนามบินย่างกุ้ง คำสั่งขอระงับการถ่ายทำจากรัฐบาลพม่าก็มารอท่าอยู่แล้ว พร้อมกับขอเก็บอุปกรณ์การถ่ายทำทุกไว้ที่สนามบินจนกว่าพวกเขาจะออกเดินทางจากพม่า แต่แล้วในคำวันเดียวกันั้น รัฐบาลก็เปลี่ยนใจอีกครั้ง ตอบอนุญาตให้พวกเราเดินทางไปถ่ายทำที่เมืองปูเตา ตามกำหนดเดิม

๖

ปลายเดือนมกราคม เมืองปูเตาหนาวจับใจ

ยามเช้า หมอกขาวห่มเมืองทั้งเมืองเอาไว้

เมื่อแดดยามสายส่อง ภูเขาหิมะจึงสะท้อนแสงแดด แว่ววาวสวยงามจนอดไม่ได้ที่จะชี้ชวนกันดู

ฤดูกาลนี้หมู่บ้านของคนคำตี้สว่างไสว ไปด้วยสีเหลืองของดอกฝักกาด

เมื่อยามที่มีโอกาสพบเจ้าน้อยบ่าวขุน ทัวทั้งหมู่บ้านก็ดูเหมือนจะสว่างขึ้นอีกพอแรง

เราเดินตามเจ้าน้อยบ่าวขุนไปที่บ้านของท่าน

บ้านไม้หลังเล็กของเจ้าน้อยอยู่ในเขตของหมู่บ้านปางเลียง***
ทั่วบริเวณเขียวครึ้มไปด้วยไม้เลื้อยและไม้ยืนต้น ข้างหลังบ้านเป็นแปลง สวน
ผักกาดที่พากันออกซุชข้อสี่เหลืองสลอน

ภายในบ้านของเจ้าน้อยค่อนข้างมืดสลัว แสงสว่างมาจากกองไฟ
กองย่อมที่ก่อขึ้นที่กลางบ้าน ดูเหมือนในเมืองปูเตานี้ คงจะมีบ้านเรือนไม่กี่หลัง
เท่านั้นที่มีไฟฟ้าใช้

เราพากันนั่งล้อมวงผิงไฟ ฟังความหลังจากความทรงจำของ
เจ้าน้อยบ่าวขุน

.....
"พีนางบรรจบ พันธุเมธา มาถึงเมืองของคนคำดี หรือเมืองปูเตา
เมื่อวันที่ ๑๙ มีนาคม คริสตศักราช ๑๙๕๙ ตอนนั้นเจ้าน้อยคำกิม
ไปรับพีนางบรรจบมาที่หมู่บ้านปางเลียง แล้วพามาที่บ้านผม พีนางบรรจบ
ซักถามเรื่องต่าง ๆ แล้วก็เล่าว่า ท่านได้จดบันทึกเรื่องราวของคนไทในดินแดน
ต่าง ๆ มา เรื่องของคนไทที่ดินแดนอื่นนั้นก็พอจะรู้เรื่องบ้างแล้ว
ตอนนี้อยากจะขอ ความรู้เกี่ยวกับคนคำดีบ้าง พอจะช่วยได้ไหม ผมบอกว่าได้
หลังจากนั้น เราก็ถามอายุกัน พีนางบรรจบบอกว่าท่านอายุ ๓๙ ปี
ตอนนั้นผมอายุ ๓๘ ปี เลยเรียกท่านว่า "พีนาง" ท่านก็เรียกผมว่า
"เจ้าน้อย...เจ้าน้อย"

นับจากวันนั้น พีนางกับเจ้าน้อยจึงคุยกันทุกวัน ดังที่เจ้าน้อยบ่าวขุน
จดลงในสมุดบันทึกประจำวันของตนเองระหว่างวันที่ ๑๙ มีนาคม ถึง ๒๔

เมษายน ค.ศ. ๑๙๕๙ ที่มักขึ้นต้นบรรทัดแรกด้วยประโยคที่ว่า
"วันนี้ไปทำงาน..." และลงท้ายด้วยประโยคที่คล้ายกันแทบทุกวันว่า
"...ตอนเย็นคุยกับผู้หญิงไทย"

"คุยกับผู้หญิงไทย" แท้จริงคือการสอนภาษาคำตี้ ดังที่อาจารย์บรรจบ
เขียนเอาไว้ว่า

".....ขณะนี้เจ้าน้อยลาออกจากครุมาเป็นล่ามภาษาชาวเขาอยู่ที่
ศาล ต้องไปทำงานทุกวัน เวลาที่จะได้เรียนจึงต้องเป็นเวลาห้าโมงเย็นไปแล้ว
ต้องรอให้ครูกินอาหารเย็นให้เสร็จเสียก่อน..."

หากเป็นวันหยุด บันทึกระจำวันในวันนั้นของเจ้าน้อยบ่าวขุน ก็
ปรากฏข้อความที่ว่า "วันหยุด....คุยกับผู้หญิงไทยตลอดทั้งวัน" คล้ายกัน กับที่
อาจารย์บรรจบเขียนเอาไว้ว่า

"...ส่วนในวันหยุดนั้น นอกจากจะมีเวลาเรียนมากกว่าปกติแล้ว
ก็ยังเป็นเวลาเจ้าน้อยบ่าวขุนจะพาข้าพเจ้าไปพบบุคคลสำคัญ ๆ ที่ควรพบ
แลจำเป็นต้องไปพบด้วย แต่ท่านเหล่านี้มิได้อยู่แห่งเดียวกัน จึงต้องเดินทาง
ไปไกลกว่าจะถึงที่หมาย พาหนะที่จะพาไปได้มีอยู่อย่างเดียวคือ ช้าง
ที่นี่เขาใช้ช้างต่างแทกซี่ จะต้องเดินทางไปทีใด ถ้าไปไกลหรือมีของหนัก
หิ้วไม่ไหว ก็ต้องเช่าช้างขี่ไป เจ้าน้อยเตรียมเช่าช้างไว้ล่วงหน้า เพื่อพาข้าพเจ้า
ไปหมั่นเจ้และหนองคาย (หนองควาย) ในวันอาทิตย์ที่จะมาถึงนี้"

๘

เจ้าน้อยบ่าวขุนหยิบภาพถ่ายขาวดำใบเล็กใบเดียวที่ท่านมีอยู่
ออกมาให้ดูรายละเอียดของภาพดูกลางเลือน ข้ายังมีร่องรอยถูกแมลงกัดแทะ
ไปบางส่วน เมื่อเพ่งพินิจดูจึงจะพอมองเห็นเป็นภาพสตรีผู้หนึ่งนั่งอยู่

บทหลังข้าง

ภาพถ่ายนี้ถ่ายขึ้นเมื่อครั้งที่เจ้าน้อยบ่าวขุนและลูกชายพาอาจารย์บรรจบไปหาม่านเจ้า ซึ่งอยู่ไกลออกไปราว ๕ ไมล์ ด้วยเหตุที่ไป ว่าจ้างช่างไม้ทัน จึงต้องพากันเดินเท้าไป ขากลับเจ้าฟ้าห่มานเจ้าจึงได้ เอื้อเพื่อให้ช่างมาส่ง

ตลอดระยะเวลา ๓๒ วัน ของการเป็นครูและลูกศิษย์ เจ้าน้อยบ่าวขุนและอาจารย์บรรจบต่างก็ใช้ภาษาไตจีน**** เป็นสื่อกลางในการเจรจา ด้วยว่าเป็นภาษาเดียวที่ทั้งครูและลูกศิษย์พอจะสื่อสารกันได้รู้ความ

เมื่ออาจารย์บรรจบกลับไปเมืองไทย ท่านได้ส่งโลงจากเมืองไทยมาเป็นของกำนัลแด่เจ้าน้อยบ่าวขุน นับจากนั้นการติดต่อระหว่างครูและลูกศิษย์ก็ขาดหายไป

คงจะเนื่องมาจากภาษาที่ใช้ในการติดต่อสื่อสารนั้น เป็นอุปสรรคสำคัญ

อาจารย์บรรจบได้แต่เขียนรำพึงไว้ในหนังสือคำตี้เมืองขางว่า

"...โดยเฉพาะเจ้าน้อยบ่าวขุน ไม่มีวันลืมเลือนไปไม่ว่าเวลาจะล่วงเลยไปนานสักเพียงไรก็ตาม ในที่สุดก็ได้แต่รำพึงว่า จะเป็นไปได้หรือไม่หนอที่ข้าพเจ้าจะมีโอกาสได้ไปที่นั่น และพบท่านเหล่านั้นอีกสักครั้งในชีวิตนี้"

๓๐ กว่าปีที่ผ่านมา นับจากลูกศิษย์คนไทยที่ชื่อ บรรจบ พันธุเมธา เจ้าน้อยบ่าวขุนก็ไม่เคยได้ข่าวคราวว่ามีคนไทยคนใดแวะเวียนมาที่เมืองปู้เตาอีกเลย

เมื่อเจ้าน้อยบ่าวขุนถามถึงข่าวคราวลูกศิษย์ของท่าน ฉันได้แต่แจ้งท่านว่าอาจารย์บรรจบไม่มีโอกาสกลับมาเยี่ยมครู ของท่านได้อีกแล้ว

ก็หมดจด ผิวขาว ร่างกายล่ำสันแข็งแรง ทำงานหนัก ๆ ได้อย่างคล่องแคล่ว
ทะมัดทะแมง..."

.....
หญิงคำดีสูงวัยที่ผูกกระเตงหลานตัวน้อยไว้บนหลังของตนเอง

เดินปะปนกับ ผู้คนที่มาดูการแสดงกาบง คือ นางจ้อยเค้ วัย ๖๘ ปี

เมื่อถูกถามถึงความหลังเมื่อ ๓๐ กว่าปีก่อน นางจ้อยเค้ ยิ้มทั้งปาก
และนัยน์ตาอย่างใจดี

ด้วยเหตุนี้ เราจึงพากันไปเยี่ยมบ้านของนางจ้อยเค้ในวันต่อมา

.....

เมื่อพวกเราไต่บันไดขึ้นมานั่งรอที่ชานบ้าน จึงทันเห็นเจ้าของบ้าน
รับคว่ำกาท้มน้ำวางลงบนเตา พลังเขี่ยถ่านให้ลุกแดง

น้ำชาร้อน ๆ รินแจกในแก้วสังกะสีใบจิ๋ว ช่วยคลายหนาวได้เป็น
อย่างดี

ดูเหมือนคนคำดีแทบทุกบ้านต่างนิยมดื่มน้ำชาร้อน ๆ แทนน้ำเปล่า
ซึ่งก็คงจะเป็นเพราะอากาศหนาวนี่เอง

เมื่อนางจ้อยโอบมาตีเดินถือรูปพ่อของเธอ คือเจ้าน้อยอ่อนนยอด
ซึ่งล่องลับไปแล้วออกมาให้พวกเราดู นางจ้อยเค้จึงค่อย ๆ ทบทวนความหลัง
ให้ฟัง

"เจ้าน้อยอ่อนนยอด สามีของฉันพาคุณบรรจบบมาพักที่บ้าน แล้ว
คุณบรรจบบก็บอกว่า อยากรู้ประวัติของคนคำดีโหลง ตอนกลางวัน คุณบรรจบบ
ก็เลยไปคุยกับเจ้าน้อยบ่าวขุน จำได้ว่าคุณบรรจบบมาอยู่ประมาณ ๑ เดือน บาง
วันก็ออกไปข้างนอกด้วยกัน ไปอาบน้ำ-ซักผ้าด้วยกัน บางวันก็ช่วยกัน
ทำกับข้าว"

แม้จะเกิดและเติบโตในเมืองพม่า นางจ้อยเค้ก็พูดภาษาพม่าไม่ได้

ผู้บุกเบิกการค้นคว้าวัฒนธรรมชนชาติไท

ฟังเข้าใจก็เพียงน้อยนิด ด้วยไม่เห็นความสำคัญที่จะต้องเรียนรู้ภาษาอื่นใด เพราะคนรอบข้างที่รู้จักรู้จักก็ล้วนแล้วแต่พูดภาษาคำตี้ ทั้งหญิงคำตี้รุ่นราวคราวเดียวกัน ก็จะมีน้อยคนนักที่พูดพม่าได้

แต่ครั้งมีคนที่ต่างถิ่นที่เพียงจะเรียนรู้ภาษาคำตี้ แต่ยังไม่อาจสื่อสารให้ผู้อื่นเข้าใจได้ นางจ้อยเค้กลับเป็นผู้เดียวที่สามารถเข้าออกเข้าใจดังที่อาจารย์บรรจบเขียนเล่าเอาไว้ว่า

"...ดูเหมือนนางจ้อยเค้จะเป็นคนเดียวในปูเตาที่เข้าใจภาษาของข้าพเจ้า ชาวคำตี้อื่น ๆ บ่นว่า หลัดคำมะจางมะต๊อง (พูด(ฟัง)ไม่รู้) ทั้งนี้เพราะเสียงของข้าพเจ้าเปลี่ยนไปเปลี่ยนมา...นางจ้อยเค้ที่ฟังข้าพเจ้ารู้เรื่องเลยได้เป็นล่ามอธิบายถ้อยคำของข้าพเจ้าเป็นภาษาคำตี้"

นางจ้อยเค้ยังได้ทำหน้าที่เป็นเสมียนพี่เลี้ยงของอาจารย์บรรจบเมื่อยามที่มีผู้มาขอพบหรือเชิญไปรับประทานอาหารใดๆ ก็มักจะติดต่อผ่านมาจากนางจ้อยเค้

ตลอดเวลาที่อยู่เมืองปูเตา อาจารย์บรรจบมิได้ไปพักอาศัยที่อื่นใดเลย นอกจากบ้านของนางจ้อยเค้ กระทั่งวันสุดท้ายที่จะลาจากเมืองปูเตา นางจ้อยเค้ก็ยังเป็นผู้ที่อาสาจะรับภาระแบกหามข้าวของเครื่องใช้ของอาจารย์บรรจบไปส่งยังสนามบิน

นางจ้อยเค้มิได้คาดคิดว่าเรื่องราวของตนเองจะไปปรากฏอยู่ในหนังสือ ข้ายังเขียนเป็นภาษาไทย ทว่าเมื่อยามที่ได้พลิกดูหนังสือที่อาจารย์บรรจบเขียนไว้ แม้จะอ่านภาษาไทยไม่ออกเลยสักคำ สีหน้าของนางจ้อยเค้ก็บอก ถึงความตื่นตันยินดี

ยังมีคนคำติหลายคนนักที่อาจารย์บรรจบได้เขียนเอาไว้ในหนังสือของท่าน ทว่าฉันไม่มีโอกาสได้พบปะด้วยว่าหลายท่านได้สิ้นชีวิตไปแล้ว บางท่านก็ได้โยกย้ายบ้านเรือนไปอยู่เสียที่เมืองอื่น ยากแก่การสืบเสาะหา ทั้งช่วงเวลาที่พักเราอยู่ที่เมืองปทุมธานีช่วงสั้นเสียเหลือเกิน

.....
รถตู้ซึ่งมีอยู่เพียงคันเดียวในเมืองปทุมธานีเรามาส่งที่สนามบิน เมืองปทุมธานีมีรถอยู่เพียงไม่กี่คันไม่กี่ชนิด จนดูเหมือนว่าจะนับจำนวนได้ คราวบ้านส่วนใหญ่ยังคงใช้เกวียนต่างรถกันในชีวิตประจำวัน

ฉันหวนคิดย้อนหลังไปเมื่อครั้งที่อาจารย์บรรจบจะเดินทางกลับเมืองไทย ซึ่งคราวนั้นเจ้าน้อยบ่าวขุนได้อุตสาห์ไปขอยืมรถจี๊ปผู้อื่นเพื่อขนสัมภาระและพาอาจารย์ไปส่งยังสนามบิน

๓๐ กว่าปีที่ผ่านไป เมืองปทุมธานีจะเปลี่ยนแปลงไปไม่มากนักกว่าชีวิตผู้คนกลับผกผันและล่องลอยไปหลายชีวิต

รถตู้วิ่งตะบึงแซงหน้าวัวเทียมเกวียนที่ต่างก็มุ่งสู่สนามบิน

เกวียนหลายเล่มต่างบรรทุกทุกคนและชะลอมใส่ส้มมาเต็มลำ ส้มเหล่านี้คือส้มที่คนอังกฤษนำพันธุ์มาปลูกไว้เมื่อหลายสิบปีก่อนนั้น และได้กลายมาเป็นสินค้าส่งออกของคนปทุมธานีในปัจจุบัน

ฤดูกาลนี้ ได้ท้องเครื่องบินจึงเต็มไปด้วยชะลอมใส่ส้ม บนเครื่องบินก็หอมกรุ่นไปด้วยกลิ่นส้มที่ผู้โดยสารทั้งหลายพากันหิ้วขึ้นมาคนละไม้ละมือ ฉันได้แต่นึกสงสัยว่า เมื่อยามที่ขนส้มลงจากเครื่องบินจะชุลมุนจนวายสักเพียงใดหนอ ด้วยชะลอมใส่ส้มนั้นช่างมองดูเหมือนกันไปเสียทุกชะลอม

เครื่องบินคงจะหนักอึ้งเมื่อพาผู้โดยสารและส้มจำนวนมหาศาล

ผู้บุกเบิกการค้นคว้าวัฒนธรรมชนชาติไทย

ทะยาน ขึ้นสู่ฟ้า

เมื่อเครื่องบินพาเราเข้าสู่เขตเมืองอย่างกุ่ม กลิ่นส้มจากเมืองปทุมธานี
ก็ยังกรุ่นอยู่มีจาง

*ผู้เขียนมีโอกาสเดินทางตามรอย ศ.ดร.คุณบรรจบ พันธุเมธา ไปยังเมืองปทุมธานี
รัฐกะฉิ่นของสหภาพพม่าในปี พ.ศ. ๒๕๓๙ เพื่อทำสารคดีโทรทัศน์ชุด คนไทย
ตอนไทคำตี้ (ผลิตโดยบริษัท พาโนรามา ดอคคิวเม้นทารี่ จำกัด)

** "คำตี้เมืองขาง" ตีพิมพ์รวมเล่มใน กาเลหม่านไตในรัฐชาน. กรุงเทพฯ :
คณะกรรมการเผยแพร่เอกลักษณ์ของไทยในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ
สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, ๒๕๒๖.

*** Pang leng (บางแห่งเรียก ปางเลง, ปางแดง)

**** ภาษาพูดที่ใช้กันในแถบเชียงใหม่

สี่สาวทหารเสือ*

ผศ.สุมาลี ไชยสุภาวกุล**

ศ.ดร.คุณบรรจบ พันธุเมธา

ดร.มานี ธรรมครองอาตม์

ศ.คุณหญิงกุหลาบ มัลลิกะมาส

รศ.ช่อนกลิน พิเศษสกุลกิจ

โรงเรียนฝึกหัดครูมัธยม ซึ่งพัฒนาต่อมาเป็นวิทยาลัยครูจันทระเกษม และสถาบันราชภัฏจันทรเกษมในปัจจุบัน ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๙ กันยายน ๒๔๘๓ อีก ๕ ปีต่อมา มีมหาบัณฑิตสาวสี่คนที่สำเร็จจากคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยรุ่นแรก ได้มาบรรจุเป็นอาจารย์ที่มีวุฒิปริญญาโท ชุดแรกของโรงเรียนฝึกหัดครูแห่งนี้ อาจารย์สาวสวยทั้งสี่เป็นเพื่อนรักกันมา ตั้งแต่เรียนปริญญาตรีอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อมาทำงาน ร่วมกันก็จับกลุ่มสามัคคี แข่งขัน จนเป็นภาพที่ปรากฏแก่สายตานักเรียน และครูทั่วไป ในเวลานั้นมีภาพยนตร์ต่างประเทศที่ดังมากมาฉาย ชื่อ The Three Musketeers หรือ **สามทหารเสือ** อาจารย์สาวทั้งสี่จึงได้รับสมญานามว่า The Four Musketeers สมญานามนี้ไม่ทราบว่ามีใครตั้งให้แต่ลูกศิษย์ทุกคน แม้เมื่อจบไปนานหลายสิบปี ก็ยังกล่าวขวัญและเรียกขานอาจารย์ด้วย สมญานามนี้อยู่เสมอ ทหารเสือทั้งสี่ประกอบด้วย ศ.ดร.คุณบรรจบ พันธุเมธา (ถึงแก่กรรม) ศ.คุณหญิงกุหลาบ มัลลิกะมาส รศ.ช่อนกลิน พิเศษสกุลกิจ

ผู้บุกเบิกการค้นคว้าวัฒนธรรมชนชาติไทย

(ตำแหน่งปัจจุบัน) และ **ดร.มานี ธรรมครองอาตม์** (ถึงแก่กรรม)

รศ.ช่อนกลิน พิเศษสกลกิจ เล่าว่าเมื่อจบปริญญาโทแล้ว เพื่อนทั้งสี่ได้ไปสมัครงานด้วยกันที่กรมวิสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ **หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล** อธิบดีกรมวิสามัญศึกษาได้มอบหมาย ให้มาทำงานที่โรงเรียนฝึกหัดครูมัธยม ซึ่งตั้งอยู่หลังกระทรวงศึกษาธิการ (ปัจจุบันเป็นที่ทำการของครุสภา) **ศ.ดร.คุณบรรจบ พันธุเมธา** เล่าไว้ในหนังสือ ๔๕ ปี จันทรถะฆมาว่า วันแรกที่เดินไปหาโรงเรียน หากันอยู่หลายตลบก็หาไม่เจอ จนต้องมานั่งรำพันขณะพักเหนื่อยอยู่ใต้ต้นไม้ใหญ่ในกระทรวงศึกษาธิการว่า พวกเราได้งานทำแล้ว แต่หาโรงเรียนที่จะไปสอนไม่เจอ และในที่สุดเมื่อได้เจอโรงเรียนแล้ว อาจารย์บรรจบยังเล่าว่า ตอนนั้นน่าจะลาออกไปเสียตั้งแต่ยังไม่ได้เริ่มงาน โรงเรียนเป็นตึกแถวชั้นเดียว มีห้องเรียนยาวไปตามแนวถนนประชาธิปไตยอ้อมไปทางถนนพิษณุโลก เก่า ๆ แคบ ๆ ยาว ๆ **อาจารย์หลวงสำเร็จ วรรณกิจ** เปรียบเทียบว่า เหมือนโลงผี นักเรียนบางคนเปรียบโรงเรียนเป็นกล่องขนมปังบ้าง โบกี้รถไฟบ้าง เล้าไก่บ้าง ร้ายที่สุดคือเหมือนคุก เพราะที่หน้าต่างห้องเรียนมีลูกกรงเหล็ก นักเรียนคนหนึ่งแต่งกลอนพรรณนาโรงเรียนว่า "มองแล้วใจจะเหี้ยหายคล้ายตะราง" เวลานั้นนักเรียนร้องเพลง "ตะรางหัวใจ" แล้วขึ้นไปที่ถูกกรงหน้าต่างจะดูสมจริงมาก นอกจากจะเป็นเรือนแถวเก่า ๆ แล้ว ครูก็ยังต้องตะเบ็งเสียงแข่งกับรถราที่วิ่งไปมาในถนน และเครื่องตัดหญ้าที่มาตัดหญ้าริมกำแพงเป็นครั้งคราว

อาจารย์สาวสามท่านสอนวิชาภาษาไทย **อาจารย์มานี** สอนวิชาภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ ในจำนวนนี้ **อาจารย์บรรจบ** ทำทำดู เคร่งครัด เจ้าระเบียบแต่ที่จริงใจดีมาก **อาจารย์กุหลาบ** เป็นสาวสวยเหมือนนางเอกในนวนิยาย และชอบมีคำพูดคม ๆ เจ็บ ๆ **อาจารย์ช่อนกลิน** เป็นครูใจดี

เรียบร้อยเป็นกุลสตรี ส่วน**อาจารย์มานี** เป็นคนคล่องแคล่ว พูดเร็ว สอนเร็ว จนนักเรียนจดแทบไม่ทัน ทุกท่านสวยแต่สวยคนละแบบกัน นักเรียนเล่าต่อกัน เป็นรุ่น ๆ ว่าถ้านักเรียนคนใด "ไม่เคยถูกอาจารย์บรจบดูหรือเคยถูก อาจารย์ชอนกลืนดู ต้องไปรดน้ำมนต์" ศิษย์เก่าบางคนรำลึกความหลังว่า เห็นอาจารย์สี่คนกลมเกลียวสามัคคีกันดีมาก ภาพที่อาจารย์ถ่ายรูปด้วยกัน เวลาพานักเรียนไปทัศนศึกษายังมีอยู่ เห็นครั้งไรก็ชื่นอกชื่นใจ **รศ.ชอนกลืน** อธิบายว่า "พวกเราสี่คนติดโรงเรียนอยู่จนเย็น ๆ ถึงจะกลับบ้าน บางวันก็นำอาหาร นำขนมมารับประทานกัน" น่าเสียดายที่ความสัมพันธ์อันใกล้ชิดนี้ยากจะพบ เห็นได้ในสถาบันราชภัฏจันทรเกษม ปัจจุบัน รศ.ชอนกลืน ประารภว่า "ได้ยินว่าอาจารย์เดี๋ยวนี้นี้มีมากจน 'ไม่รู้จักกัน'"

ศิษย์ดีเพราะมีครู

เป็นเวลากว่า ๒๕ ปีแล้ว ที่นักเรียนศิษย์เก่าโรงเรียนฝึกหัดครูมัธยม รุ่น ๕ ซึ่งเคยเป็นนักเรียนชั้นปีที่ ๑ เมื่ออาจารย์ทั้งสี่ได้มาเริ่มทำงานที่โรงเรียนนี้ นับเป็นลูกศิษย์รุ่นแรกของอาจารย์ ได้จัดงานคารวะอาจารย์ในโอกาส

ผู้บุกเบิกการค้นคว้าวัฒนธรรมชนชาติไทย

วันขึ้นปีใหม่ติดต่อกันทุกปีไม่เคยขาดเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเคารพ
ความกตัญญู ความรัก และความผูกพันที่ลูกศิษย์มีต่ออาจารย์ทั้งสี่ท่าน
รศ.ช่อนกลิน เอ่ยนามลูกศิษย์ของท่านด้วยความภูมิใจว่า แต่ละคนประสบ
ความสำเร็จในชีวิต "เป็นคนใหญ่คนโตทั้งนั้น" ท่านให้เหตุผลว่า
"นักเรียนของเราเป็นนักเรียนเก่ง คัดมาจากคนเก่งของที่ต่าง ๆ" "แต่ละคน จบ
แล้วก็ไปสอบเข้า อ.บ. จุฬาฯ ได้หลายคน สอบเข้าประสานมิตร ได้มากใคร ๆ
ก็พูดกันว่า "นักเรียน ป.ม. หลังกระทรวงเก่ง" คนเก่งของท่านมีตั้งแต่ **สมชัย**
วุฒิปรีชา, บรรจง ชูสกุลชาติ, ประจวบ คำรัตน์, มงคล ศรีไพรวรรณ,
จำเริญ เสกธีระ, สายหยุด จำปาทอง, ไผตรี ทุมชัย, วิศิษฐ์ ชุมวรฐายี
และอีกมากมาย ซึ่งอาจารย์จดจำชื่อและรุ่นได้แม่นยำ น้ำเสียงที่เอ่ยถึงเรื่องราว
ของแต่ละคนก็เปี่ยมไปด้วยความรักและเอ็นดูอย่างยิ่ง

รศ.ช่อนกลิน เล่าด้วยความเอ็นดูว่า นักเรียนชอบแซวครู
เวลาจัดโต๊ะที่ บางคนพูดว่า "เสียงอาจารย์ผู้หญิงฟังแล้วอยากหลับ"
บางคนก็แต่งกลอนล้อว่า "สำเนียงเสียงเจ๊อวยแจ้ว อาจารย์ช่อนกลินมาแล้ว
จะกล่อมให้พ่อนิทรา เธอจงเอียงหูฟังให้ดี ถึงปลายปีจะโศกา" ดร.บรรจบ
เคยพูดถึงนักเรียนว่าเวลาที่มีกิจกรรมนอกหลักสูตร ทั้งเล่นกีฬา เล่นละคร
นักเรียนทุกคน มีชีวิตชีวา ผิดกับเวลาที่อยู่ในห้องเรียน "เหมือนไก่เป็นโรค คือ
ทั้งหงอยทั้งเหงา"

ศิษย์เก่า ป.ม. หลายคน เล่าถึงความทรงจำที่มีต่ออาจารย์ด้วยความ
เคารพรักอย่างสูง โดยเฉพาะความรู้ที่ได้จากอาจารย์มากมายเหลือคณานับ
ศิษย์คนหนึ่งเล่าว่า "ลิลิตพระลอฉบับภาษาอังกฤษเราก็ได้เรียน คนที่ไม่เคย
ผ่านโรงเรียนนี้ คงไม่เคยได้ยินพระลอพูดภาษาอังกฤษเป็นแน่ เราเรียน
พรินซ์เซนเนอร์ ออฟเซนดา ฉบับเต็ม มีคำโต้ตอบสนทนาของตัวละครคมคาย"

"วรรณคดีไทยก็ยอดเยี่ยมถึงบทที่เรียกว่าบทอัศจรรย์ อาจารย์ท่านบอกว่า

ไม่ต้องอธิบายประกอบ จะเสียสรวรรณคดีหมด"

"นิรุกติศาสตร์ เราก็ได้เรียน เรายังได้เรียนภาษาเขมร บทที่จำได้แม่น ก็คือ เลอกบาลเมียนศก"

"การเรียนทุกอย่างเราทำได้ เพราะอาจารย์ไม่ได้สอนเนื้อหาอย่างเดียว ยังสอนวิธีการอีกด้วย"

นอกจากการสอนในชั้นเรียนแล้ว กิจกรรมนอกหลักสูตรยังเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่อาจารย์เป็นผู้นำและทำร่วมกับนักศึกษา **รศ. ชอนกลิน** เล่าว่า "อาจารย์บรรจบพานักเรียนไปทำรายการวิทยุที่สถานีวิทยุ ๑ ป.ณ. เป็นประจำ มีรายการวิชาการสลับกับรายการบันเทิง ภาคบันเทิงให้นักเรียนร้องเพลงพื้นเมืองและเพลงรำเต้ย" หนังสือบันทึกความหลังของศิษย์เก่า ป.ม. คนหนึ่งเล่าว่า "เพลงแอ่วลาว เปาแคน ตอนนกกกระจอกมันจ้อกัน เสียงแคนเสียงร้องเพราะจับใจ ติดตาตรึงใจคนทั้งเมือง จนหนุ่ม ๆ นักเรียนโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าฯ แอบมาด้อม ๆ มอง ๆ สาว ๆ โรงเรียนเรา"

นักเรียนสมัยนั้นต้องอยู่หอพัก นักเรียนหญิงอยู่หอพักไพเราะข้าง วัดตรีทศเทพ ส่วนนักเรียนชายอยู่หอพักแถวศรียาน การอยู่หอพักทำให้ทุกคนรักใคร่กลมเกลียวกัน มีเรื่องสนุกสนานกันไม่เว้นแต่ละเดือน บางครั้งก็มีขโมยขึ้นหอ บางครั้งก็ไปเที่ยวกลับดึกจนเกือบต้องปิ่นเข้าหอ บางทีก็มีการทำทายกันต่าง ๆ วิีรกรรมของนักเรียน ป.ม. รุ่น ๘ (พ.ศ. ๒๔๙๑ - ๒๔๙๒) ที่เล่าขานกันต่อมา คือ มีการทำทายนักเรียนหญิงว่าจะกล้าเดินห่มผ้าห่มจากหอพักไปถึงโรงเรียนหรือไม่ นักเรียนหญิงคนหนึ่งรับคำท้าห่มผ้า สีแดงสด เดินนำหน้า มีเพื่อนฝูงเดินตามหลังให้กำลังใจ แต่เมื่อถึงถนนใหญ่มีคนมองดูมากเพื่อน ๆ ก็ค่อย ๆ หลบจากกันไป เหลือเพียงผู้รับคำท้าเดินไปจนถึงโรงเรียน นับว่าเป็นวีรกรรมของวัยรุ่นปี ๒๔๙๑ แต่ขากลับจากโรงเรียนคนเก่งเกิดอายขึ้นมาเลยไม่กล้าเดินห่มผ้ากลับหอ เด็กสาวห้าวของยุคสมัยนั้น

ผู้บุกเบิกการค้นคว้าวัฒนธรรมชนชาติไท

41: 8
95 100

“ป.ธ.

๑๕๖

เรื่อง
ทำน

ក្រុង

เมื่อ
ว่าใน

ว่าจ
เพร

૧૯
ગરુડ

ที่โน
ฝึกห
บ้างเ
จะท
เหม
อีก
ฉะ
ของ

เพชร
มา

เหมือนโลงผี เหมือนคุกตารางแล้ว นักเรียนยังน้อยใจที่ถูกเรียกว่า
"ป.ม.หลังกระทรวง" เพราะคำว่าหลังกระทรวงฟังแล้วไม่มีสง่าราศี เหมือนของ
อะไรที่ต้องเก็บซ่อนไว้หลังบ้านหลังกระทรวง **ดร.บรรจบ** เล่าว่า ท่านได้ร้องเรียน
เรื่องนี้กับผู้ใหญ่ในกระทรวงศึกษาธิการก็ได้รับคำตอบด้วยวาจาว่า เอาเถอะ
ท่านจะบอกใคร ๆ ว่าที่หลังให้เขียนว่า "โรงเรียนฝึกหัดครูมัธยมหน้า
กระทรวงศึกษาธิการ"

รศ.ช่อนกลิ่น เล่าว่า **ม.ล.ปิ่น มาลากุล** เคยมาช่วยสอนที่โรงเรียน
เมื่อทราบความน้อยอกน้อยใจของนักเรียนก็ได้ให้นักเรียนทำ plan วาดฝัน
ว่าโรงเรียนที่จะไปอยู่ใหม่จะมีลักษณะอย่างไร นักเรียนก็ช่วยกันวางแผนเสียให้รู้
ว่าจะมีห้องนั้นห้องนี้ แล้วท่านก็วิจารณ์งานของนักเรียนว่า "plan นี้ใช้ไม่ได้
เพราะว่าไม่มีเสา"

ปี พ.ศ. ๒๕๐๑ หลังจากโรงเรียนฝึกหัดครูมัธยมผลิตนักเรียน ป.ม. ได้
๑๗ รุ่น ความฝันที่จะมีสถานที่ใหม่ที่โอโง่งกว้างขวางกว่าตึกเก่า ๆ แคบ ๆ หลัง
กระทรวงก็ปรากฏเป็นจริง หลังจากที่มีข่าวแว่ว ๆ มา ตลอดว่า จะได้สถานที่ใหม่
ที่เนินบางที่นี้บ้าง เนื่องจากทางกระทรวงศึกษาธิการต้องการที่ของโรงเรียน
ฝึกหัดครูมัธยมเพื่อสร้างเป็นที่ทำการของคุรุสภา **ดร.บรรจบ** เล่าว่า "หลวงท่าน
บังเอิญไปได้ยินผู้ว่าฯ กรุงเทพฯ บอกว่ามีที่ดินผืนหนึ่ง เนื้อที่ ๘๐ กว่าไร่ เหมาะ
จะทำสถานศึกษา" ว่าแล้วก็พาไปยังที่นั้น ซึ่งมองจากถนนพหลโยธิน "จะเห็นว่า
เหมาะน่าดูจริง ๆ เพราะห่างจากถนนเพียงกิโลเมตรกว่า ๆ เท่านั้น ที่สำคัญ
อีกไม่ช้าไม่นานจะมีทางรถไฟผ่านเป็นทางรถไฟวงกลมจากย่านบางซื่อไป
ฉะเชิงเทรา ฟังแล้วน่าชื่นชม เป็นอันเหมาะสมที่สุดที่จะเป็นสถานที่ใหม่
ของโรงเรียนฝึกหัดครูมัธยม ใครเล่าจะมาปิติยินดีเท่าชาวฝึกหัดครูมัธยมเป็นไม่มี
เพราะนอกจากจะได้สถานที่ใหม่แล้ว ก็ยังได้ยกฐานะจากโรงเรียนฝึกหัดครู
มาเป็นวิทยาลัยครู และเมื่อเป็นวิทยาลัยก็ต้องมีชื่อใหม่ (ตอนนี้ไม่ทราบว่าจะ

ผู้บุกเบิกการค้นคว้าวัฒนธรรมชนชาติไทย

၁၀

ได้ยินถึงกัน คนแถบนี้เขาจึงใช้ยิงปืนกันเป็นสัญญาณ ก็ยิ่งทำให้เรานอนไม่หลับ
หนักขึ้นไปอีก เข้าวันหนึ่ง ปรากฏว่าที่โต๊ะครูมีรอยบิน ตอนแรกดูไม่รู้ว่าเป็น
เกิดอะไรขึ้น ภายหลังมาพบว่าที่ประตูมีรอยทะเลาะ เขาก็ว่าเป็นรอยกระสุนแน่ ๆ
ทั้งยังมีรอยทะเลาะที่เพดาน เหนือโต๊ะอีกด้วย เขาสรุปกันว่า คงต้องมีใครนึกสนุก
เอาปืนยิงประตูเล่น กระสุนกระแทกโต๊ะแล้วจะกระดอนไปที่เพดานหรืออย่างไร
ก็ไม่ทราบ ผลก็คือหวาดสะดุ้งไปเหมือนกัน เพราะนักเรียนหอพักหญิงชอบมา
นั่งเล่นกันที่เฉลียงหน้าห้องพัก ถ้าหากคนผ่านไปมาเกิดอยากประลองฝีมือ
ดูเล่นบ้าง แล้วอะไรจะเกิดขึ้น"

ความฝันของนักเรียนที่จะมีโรงเรียนใหม่ ก็เลยต้องมาเก็บฝันกัน
ตรงทุ่งนาในซอยสังขะวัฒนะ ๒ นี่เอง ระยะทางจากถนนทางเข้าที่ปากซอย
ลาดพร้าว ๒๓ ถึงวิทยาลัยเป็นทางลาดเล็กน้อยได้ ๑๑ เลี้ยว ถนนเป็นลูกรัง
เป็นหลุมเป็นบ่อตลอดสาย อาจารย์รุ่นบุกเบิกท่านหนึ่งคือ **อาจารย์บุญเปรียบ
สุนทรจันทร์** เล่าว่า "แท็กซี่คันไหนที่เคยเข้ามา ส่งคนครึ่งหนึ่งแล้วพอรู้ว่าเป็น
ซอยนี้จะไม่ยอมรับผู้โดยสาร คือ สายหน้าแล้วขับเลยไป คันที่ไม่เคยมา มาได้
ครึ่งซอยก็ไล่ผู้โดยสารลงบอกว่า "นี่ตัมกันชัด ๆ" เวลาฝนตกถ้าเดิน
ก็กลานเสียเลยดีกว่า เพราะทั้งลื่นทั้งลึก" บันทึบของ อดีตอาจารย์ใหญ่
อาจารย์พงศ์อินทร์ สุขขจร ซึ่งมาอยู่ที่วิทยาลัยแห่งนี้ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๘ คือ อีก
๖ ปี ต่อมา ยังเล่าว่า "ในทุ่งนาหน้าอาคาร ๒ เมื่อก่อนสร้าง อาคาร ๓
และบริเวณที่สร้างอาคาร ๔ เดียวนี้ มีคนมาขอทำนาปลูกข้าวติดต่อกัน ๒ - ๓ ปี
เวลาข้าวออกรวงเหลืองอร่ามดูงามเหมือนอยู่ในชนบท"

อาจารย์บุญเปรียบ เล่าไว้ตอนหนึ่งว่า "ก็คงจำได้ว่า เราทุลักทุเล
ขนาดไหน ตอนนั้นเรามีอาจารย์ผู้ใหญ่ที่เป็นหลักให้เราเกาะแน่น คือ ท่าน
ศ.ดร.คุณบรรจบ พันธุเมธา ท่าน ศ.กฤษดา มัลลิกะมาส ท่าน รศ.ชอนกลีน
พิเศษสกุลกิจ ท่านอาจารย์วิภาวี ประพันธ์โยธิน"

รศ.ชอนกลินเล่าว่า "ทีใหม่ลำบากมากเหมือนอยู่ในทุ่งนา อาจารย์บรรจบเป็นกำลังสำคัญพานักเรียนทำถนน ทำรั้ว ยังนึกเห็นภาพอาจารย์บรรจบนำนักเรียนทำถนนให้นักเรียนยืนเรียงแถวกัน ถือกระบองส่งต่อ ๆ กัน เหมือนแถวทหารอียิปต์ เวลาฝนตกหลังคารั่ว ต้องเอากะละมังมารองน้ำ มีอยู่ครั้งหนึ่งมานอนเล่นกับเพื่อนที่บ้านพัก ไม่ได้กลับบ้านเหมือนทุกวัน มีงูเข้ามาในบ้านด้วย"

บันทึกของ **ดร.บรรจบ** เล่าถึงความลำบากทางกายภาพว่า "แต่อะไรก็ไม่สำคัญเท่านี้ เราต้องใช้น้ำบาดาล แต่วามันจะกินได้หรือ เมื่อเห็นน้ำขุ่นก็ต้องส่งไปตรวจที่กรมวิทยาศาสตร์เพื่อให้ยืนยัน ถ้าหากใช้กินไม่ได้ก็ต้องให้ผู้รับเหมา แก๊ซ เขาก็ตอบมาว่า "ถ้าใส่ ก็กินได้" เราก็เลยต้องซื้อน้ำจากเทศบาล แต่พอรถน้ำเข้ามา น้ำหนักมากรถก็ตกหล่ม เราก็ต้องเอาถังไปถ่ายกันมาใส่แทงก์ของเรา ไป ๆ เห็นไม่ไหวก็เลยให้ตม่น้ำกิน แต่มีน้ำถึงอย่างไรก็ดีดีกว่าไม่มี และเวลาที่ไม่มีน้ำมีอยู่บ่อย ๆ ทั้งนี้เพราะน้ำจะสูบขึ้นมาได้ก็ด้วยไฟฟ้า ไฟฟ้าที่บ้านเอง เดียว ๆ ก็ყყศใช้การไม่ได้เสียทีหนึ่ง ทั้ง ๆ ที่เราปิดไฟตั้งแต่ ๔ ทุ่ม เพื่อถนอมเครื่องก็ยังไม่วาย อนึ่งสถาปนิกผู้ออกแบบอาคารท่านไม่ชอบเห็นรางรับน้ำฝนมารุงรังอยู่ตามอาคาร ก็เลยได้แต่นั่งดูฝนที่ตกจ๊ก ๆ อยู่นอกบ้าน แต่ในบ้านไม่มีน้ำเลยสักหยด ใครมีปัญญาออกไปอาบน้ำที่บ้านของตัวเองได้ ก็พากันไป พวกผู้ชายอาบน้ำในคูได้ ก็ไปอาบน้ำที่นั่น ตอนนั้นอยากให้นักเรียนใส่เสื้อสีเต็มกำลัง เพื่อจะได้ซักง่าย ๆ ไม่ต้องห่วงว่าจะขาวหรือไม่ขาว"

นอกจากการปรับปรุงอาคารสถานที่แล้ว **ดร.บรรจบ** ยังให้ความสำคัญอย่างมากกับการพัฒนาด้านวิชาการด้วย "ในยุคนั้นจันทร์เกษมเริ่มบุกเบิกเรื่องต่าง ๆ หลายเรื่องก่อนคนอื่น เรื่องหนึ่งคือ การคิดคะแนนแบบเกรด เอ บี ซี ดี และอี ที่จริงในตอนแรกเราก็ไม่ผู้เต็มใจจะใช้ระบบนี้นัก เพราะใจยังข้องอยู่กับการคิดคะแนนเป็นหนึ่ง เป็นสิบ เป็นร้อย ที่จริงน่าจะมีการลองเทียบดูว่า การคิดคะแนนแต่ละแบบทำให้ นักเรียนได้เปรียบ เสียเปรียบ

กันอย่างไร แต่ไม่มีใครมีเวลาทำ แต่ถึงอย่างไรครูก็ต้องให้คะแนน แล้วคิดคะแนน
เป็นเกรด ครูบางคนว่านักเรียนเกรดเอกับเกรดบี บางทีคะแนนห่างกัน
ไม่กี่คะแนนหลุดไปแล้ว การตัดสินใจให้ ๕๐% ได้ และ ๔๙% ตก ก็ทำนองเดียวกัน
เขวากันว่า คะแนนที่จันทร์เกษมแม่ ๒ - ๓ คะแนนก็มีความหมาย ชาวที่ว่าแม่
ลูกรู้มนตรีกะทรวงศึกษาฯ ก็ยังสอบตกถูกไล่ออก (ที่จริงเขาออกเองและไป
ได้ดีได้ดีในอาชีพอื่น) ยังเป็นที่เลื่องลือและจดจำจนบางคนไม่ยอมให้ลูก
มาสมัครเรียนที่นี่"

สหภาพเสืออาลาฝึกหัดครู

"ไม่มีงานเลี้ยงใดไม่เลิกรา" หลังจากใช้ชีวิตร่วมทุกข์ร่วมสุขกันมากว่า
๒๐ ปี ตั้งแต่โรงเรียนฝึกหัดครูมัธยมจนถึงวิทยาลัยครูจันทร์เกษม เส้นทาง
ชีวิตของอาจารย์ทั้งสี่ท่านก็เริ่มแยกจากกัน ประมาณปี พ.ศ. ๒๕๐๔ รศ.ช่อนกลิน
มีอาการเจ็บคอจนสอนหนังสือไม่ได้ ต้องย้ายไปอยู่หน่วย ศึกษาพิเศษที่
ที่กระทรวงศึกษาธิการอยู่หลายปี และย้ายไปประจำภาควิชา ภาษาไทย
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปทุมวัน
ในที่สุด ศ.กุหลาบ ขอลาไปศึกษาค้นคว้าเรื่องนิทานพื้นบ้าน (folklore)
ต้องเดินทางไปตามต่างจังหวัดหลายแห่งภายหลังได้ไปประจำที่มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตรและมหาวิทยาลัยรามคำแหง ดร.มานี ขอลาไป
ศึกษาระดับปริญญาเอกที่ต่างประเทศ ภายหลังได้ย้ายไปพำนักอยู่ที่
ต่างประเทศเป็นการถาวร เหลือเพียง ศ.ดร.คุณบรรจบ ที่ยังยืนเป็นเสาหลัก
ให้กับวิทยาลัยครูจันทร์เกษมต่อมา รศ.ช่อนกลินกล่าวถึงเพื่อนรักของท่าน
ด้วยความชื่นชมว่า "อาจารย์บรรจบรักโรงเรียนมาก ผูกพันมาก อยู่บ้านพัก
โรงเรียน ดูแลตลอด ต่อมาผู้ใหญ่หวังดีให้ย้ายไปอยู่ประสานมิตร ได้ตำแหน่งดี
อาจารย์ไม่ยอมไป ในที่สุดก็ลาออกจากราชการ ไปค้นคว้าทำงานส่วนตัว ไปจีน

ผู้บุกเบิกการค้นคว้าวัฒนธรรมชนชาติไทย

ไปพม่า เขียนหนังสือลงสตรีสารจนโด่งดัง เป็นคนรักโรงเรียนมาก"

ปี พ.ศ. ๒๕๐๘ ศ.ดร.คุณบรรจบ ลาออกจากราชการ เป็นอันปิดฉาก
ตำนานสี่ทหารเสือที่ยืนหยัดเคียงบ่าเคียงไหล่ สร้างโรงเรียนฝึกหัดครูมัธยม
จนโด่งดังทั่วประเทศ และพัฒนาวิทยาลัยครูจันทระเกษมขึ้นกลางท้องทุ่งนา
ชอยลาดพร้าว วีรกรรมของสี่ทหารเสือจึงเป็นสิ่งประทับใจผู้ที่ได้พบ ได้เห็น ได้ยิน
เป็นคุณูปการอันใหญ่หลวงต่อวิทยาลัยครูจันทระเกษม ซึ่งพัฒนามาเป็นสถาบัน
ราชภัฏจันทระเกษมที่มีอายุครบ ๖๐ ปี ในวันที่ ๙ กันยายน ๒๕๔๓ นี้

ที่ชั้นสองของห้องสมุดสถาบัน มีห้องค้นคว้าห้องหนึ่ง เขียนหน้าห้องว่า
ห้อง ศ.ดร.คุณบรรจบ พันธุเมธา ซึ่งดูเหมือนจะเป็นอนุสรณ์สิ่งเดียวที่ทำให้
ชื่อของท่านไม่ลืมหืมไปจากความรับรู้และความทรงจำ ของผู้คนที่เกี่ยวข้องกับ
สถาบัน เช่นเดียวกับตำนานของสี่ทหารเสือ ผู้เป็นแบบอย่างของครูที่ดีที่สุด
กลุ่มหนึ่งที่ชาวจันทระเกษมเล่าขานสืบมาด้วยความภูมิใจ

หมายเหตุ

๑. ข้อมูลที่ใช้เขียนบทความได้จาก

- การสัมภาษณ์ รศ.ชอนกลิน พิเศษสกุลกิจ เมื่อวันที่ ๓ สิงหาคม

๒๕๔๓

- เอกสารหนังสือที่ระลึก ๔๕ ปีจันทระเกษม

- เอกสาร เรื่องประทับใจศิษย์เก่า ป.ม. รุ่น ๗-๘-๙ (พ.ศ. ๒๕๓๐

๒๕๓๓)

- จากข้อมูลส่วนหนึ่งของ "โครงการประวัติศาสตร์สังคม จันทระเกษม"

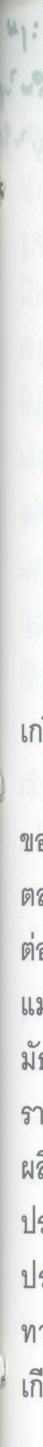
จัดทำโดย ศูนย์ข้อมูลท้องถิ่น สำนักวิจัยและบริการวิชาการ
สถาบันราชภัฏจันทระเกษม

๒. ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ

- รศ.ช่อนกลีน พิเศษสกุลกิจ ที่กรุณาให้สัมภาษณ์ด้วยความเมตตา

- ผศ.สุมาลี อุดมพงษ์ ผู้นำพาผู้เขียนไปสัมภาษณ์ รศ.ช่อนกลีน
และให้คำแนะนำที่มีคุณค่าหลายประการ

- อ.ไมตรี ทুমชัย ศิษย์เก่า ป.ม. รุ่น ๘ ที่กรุณาให้เยี่ยมเอกสารของ
ศิษย์เก่า ด้วยความเต็มใจ

၁၁

เพชรดีที่จันทรเกษม*

รศ.มานพ พราหมณ์โชติ**

เกริ่นนำ

ผมได้รับหนังสือจากท่านอธิการบดี สถาบันราชภัฏจันทรเกษม ขอให้เขียนบทความเพื่อเผยแพร่และเป็นอนุสรณ์แก่คณาจารย์ นักศึกษา ตลอดจนผู้สนใจได้ศึกษาและเป็นแบบอย่าง ที่ควรยกย่องแก่ชนรุ่นหลังต่อไป จึงได้นึกปรารภว่า ตลอดระยะเวลา ๖๐ ปี ที่สถาบันแห่งนี้ดำรงมา แม้นามกำหนดของสถาบันจะเปลี่ยนไปจากเริ่มต้น คือ โรงเรียนฝึกหัดครูมัธยมวังจันทรเกษม มาเป็น วิทยาลัยครูจันทรเกษม และเป็นสถาบันราชภัฏจันทรเกษม ในปัจจุบัน สถาบันแห่งนี้ก็ได้สร้างสรรค์คุณ ประโยชน์ ผลิตทรัพยากรบุคคลและบุคลากรทางการศึกษา มาจรรโลงรับใช้สังคม ประเทศชาติมาโดยตลอด และในขณะเดียวกันสถาบันแห่งนี้ ยังเป็นแหล่งปรากฏของชนิยบุคคลผู้มีคุณูปการต่อวงการศึกษาค้นคว้า และวิจัยทางด้านภาษาศาสตร์ ของชาติท่านหนึ่งอีกด้วย จึงเห็นควรแสดงเกียรติคุณของท่านให้ประจักษ์ ให้ชาวจันทรเกษมที่มีในปัจจุบันและที่จ

ผู้บุกเบิกการค้นคว้าวัฒนธรรมชนชาติไทย

มีมาอีกในอนาคต เกิดความรู้สึกภูมิใจในปฐนียาจารย์ บุรพคณาจารย์ และทรัพยากรในสถาบันของตน

เมื่อสิบปีที่ผ่านมา คือวันที่ ๙ กันยายน ๒๕๓๓ ในโอกาสที่วิทยาลัยครู จันทระเกษมครบรอบ ๕๐ ปี แห่งการสถาปนา คณะศิษย์เก่าจันทระเกษม โดยมี ศิษย์เก่า รุ่นที่ ๒๐-๒๑-๒๒ เป็นแกนนำ ได้หาทุนและจัดทำ "ห้องสมุด ศาสตราจารย์ ดร.คุณบรรจบ พันธุเมธา" โดยท่านเป็นผู้มอบไว้ให้ แก่วิทยาลัยครูจันทระเกษมเพื่อเป็นเกียรติประวัติและเผยแพร่ผลงาน กิตติคุณอันทรงประโยชน์ และเป็นการแสดงกตเวทิตาที่ศิษย์ทั้งหลายมีต่อ ศาสตราจารย์ ดร.คุณบรรจบ พันธุเมธา ห้องสมุดนี้จัดทำในลักษณะผสมผสานระหว่างหอเกียรติคุณ หอจดหมายเหตุ หอประวัติและห้องสมุดรวบรวมเอาหนังสือ เอกสาร ผลงาน และสิ่งของที่มีคุณค่าจำนวนมาก ซึ่งเป็นสมบัติ เกี่ยวข้องกับ ศาสตราจารย์ ดร.คุณบรรจบ พันธุเมธา ทั้งสิ้น

ขอเท้าความถึงเหตุแห่งความเป็นมาในการริเริ่มตั้งห้องสมุดแห่งนี้ว่า เกิดจากความรู้สึกเคารพผูกพันที่บรรดาศิษย์ชาวจันทระเกษม ได้รับและพบเห็น การทุ่มเทและเสียสละอย่างจริงใจมาโดยตลอดของศาสตราจารย์ ดร.คุณบรรจบ พันธุเมธา ความเมตตาเอื้ออาทรที่ครูมีต่อศิษย์ แต่ในขณะเดียวกันก็อบรม สั่งสอนความแกร่งกล้าทางวิชาการและควมมีกรอบวินัยและจริยธรรมของครู ยิ่งไปกว่านั้นท่านยังเป็นตัวอย่าง ต้นแบบของความวิริยะ เต็ดเดี่ยว ใฝ่รู้ใฝ่เรียน โดยไม่หวาดหวั่นย่อท้อต่อความลำบากยากเข็ญนานาประการ ดังจะเห็นได้จากการเดินทางบุกบันแบบตัวคนเดียวไปศึกษาภาษาของชนชาวไทย ในแคว้นอัสสัม ประเทศอินเดีย พม่า เวียดนามได้ เขมร และจีน แล้วเผยแพร่ผลงานการศึกษา ค้นคว้าออกมาในรูปของงานเขียนทางวิชาการและบทความทางวิชาการ อันทรงคุณค่าแก่วงการภาษาศาสตร์ จนได้รับพระเกียวกทองคำในฐานะผู้เผยแพร่ ภาษาไทย จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รางวัลนักวิจัยดีเด่น สาขาปรัชญา

จากสภาวิจัยแห่งชาติ ได้รับการแต่งตั้งเป็นราชบัณฑิต อีกทั้งยังได้รับปริญญา
อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาภาษาไทย จากจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย และปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาภาษาไทย
จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง เป็นอาทิ

ดังนั้น เมื่อมีโอกาสและสถานภาพต่าง ๆ เอื้ออำนวย ศิษย์เก่าวิทยาลัย
ครูจันทระเกษม ซึ่งมีรุ่นที่ ๒๐ - ๒๑ - ๒๒ เป็นแกนนำ จึงร่วมกันหาทุนเริ่มต้นก่อตั้ง
ห้องสมุด และได้รับความกรุณาร่วมมือจาก **รองศาสตราจารย์ ดร.อินทร์
ศรีคุณ** อดีตอธิการวิทยาลัยครูจันทระเกษม ได้ให้สถานที่ในหอสมุด
หม่อมหลวงมานิจ ชุมสาย ชั้นสอง พร้อมกับดำเนินการกันเป็นห้องสมุด
ให้เรียบร้อย ต่อจากนั้นจึงจัดรูปแบบของห้องสมุด และจัดการด้านภัณฑศิลป์
นำเอาผลงานและสิ่งของที่มีคุณค่าเกี่ยวกับ **ศาสตราจารย์ ดร.คุณบรรจบ
พันธุ์เมธา** มาแสดงไว้ เป็นสถานที่เพียงแห่งเดียวเท่านั้นในประเทศไทย
จึงได้กล่าวไว้ในตอนต้นว่า สถานที่แห่งนี้ น่าจะเป็นความภูมิใจของชาวสถาบัน
ราชภัฏจันทระเกษม

และในเวลาต่อมา ภายหลังจากที่ท่านล่วงลับไปแล้ว บรรดาศิษย์
ทั้งหลายได้รวบรวมทุนจัดตั้งเป็น **"มูลนิธิศาสตราจารย์ ดร.คุณบรรจบ
พันธุ์เมธา"** เพื่อให้เป็นทุนสนับสนุนห้องสมุดและเป็นทุนการศึกษาให้แก่
นักศึกษาวิชาเอกภาษาไทยของสถาบันเพื่อเป็นอนุสรณ์รำลึกถึงท่าน

จะเป็นด้วยกระแสความนิยมของสังคมแบบโลกาภิวัตน์
แบบบริโภคนิยม หรือเป็นช่วงวิกฤตของระบบการศึกษาของไทยก็ตาม
หลายท่านอาจสังเกตได้ว่า อนุชนไทย หรือเยาวชนไทยในปัจจุบัน ละเลย ไม่ใส่ใจ
หรือไม่ให้ความสนใจต่อทรัพยากรท้องถิ่น ภูมิปัญญาแบบไทย ความภาคภูมิใจ
ในเอกลักษณ์ และความซาบซึ้งในเรื่องที่เกี่ยวกับความเป็นไทย ทั้งในเรื่องของ
ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี วรรณคดี ภาษา ฯลฯ โอกาสที่จะ

ผู้บุกเบิกการค้นคว้าวัฒนธรรมชนชาติไท

อนุรักษและสืบสานผลงานและภูมิปัญญาของบรรพชนจึงด้อยลงไปมาก เช่นเดียวกับผลงานของศาสตราจารย์ ดร.คุณบรรจบ พันธุเมธา ขณะนี้มี ผู้ทราบและสนใจเท่าที่ผมได้พบและสัมผัส มีอยู่สองกิจกรรมที่ขอนำมา บอกกล่าวไว้คือ เรื่องหนึ่ง พานอรามา ตีอกคิวเมนทรี จำกัด ผู้จัดทำรายการ สารคดีโลกสีน้ำเงิน เผยแพร่ภาพออกอากาศทางสถานีวิทยุโทรทัศน์ไอทีวี ได้จัดทำวีดิทัศน์สารคดี ชุดวิญญูญาณเสรีชน ตอน สืบภาษา : ศาสตราจารย์ ดร.คุณบรรจบ พันธุเมธา รวบรวมผลงานโดยสังเขปของท่าน และผู้จัดทำ ได้กล่าวสรุปไว้ว่า "ทราบใดที่เรายังไม่รู้ ว่า ชนชาติไทยมาจากไหน ชื่อของศาสตราจารย์ ดร.คุณบรรจบ พันธุเมธา จะยังไม่หายไปจาก ประเทศไทย" กับอีกเรื่องหนึ่งก็คือ ขณะนี้ ศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรทิพย์ นาถสุภา เมธีวิจัยอาวุโส ประจำปี ๒๕๔๒ ของสำนักงานกองทุนสนับสนุน งานวิจัย (สกว.) สาขาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ กลุ่มสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ สภาประจำสถาบันราชภัฏจันทรเกษม ได้ทุนทำวิจัยเรื่อง "ประวัติศาสตร์การค้นคว้าวัฒนธรรมชนชาติไทย และศาสตราจารย์ ดร.คุณบรรจบ พันธุเมธา" ซึ่งเป็นเรื่องแสดงความ สำคัญของผลงาน การศึกษาวิจัยทางภาษาศาสตร์ของ ศาสตราจารย์ ดร.คุณบรรจบ พันธุเมธา

ผมจึงอยากขอฝากความคิดเห็นไว้ในโอกาสนี้ว่าจันทรเกษม เรามีทรัพยากร มีบุคลากร มีคุณภาพ มีศักยภาพ หากรู้จักนำมาปรับใช้ให้เกิด ประโยชน์ก็สามารถจะสร้างชื่อเสียงและความเจริญก้าวหน้าให้แก่สถาบัน ยิ่ง ๆ ขึ้นไป

โอราทของ
ศาสตราจารย์ ดร.คุณบรรจบ พันธุเมธา

ในงานพบปะสังสรรค์ของศิษย์เก่ารุ่น 20-21-22-23
ณ หอประชุมวิทยาลัยครูจันทระเกษม กรุงเทพฯ
วันที่ 25 เมษายน 2530

ท่านผู้เป็นที่รักและระลึกถึงทุกคน คือ ถ้าไม่รักกันจริงคงมาไม่ถึง
เพราะว่าจันทระเกษมอยู่นอกป่าหิมพานต์ และก็รู้สึกชื่นใจที่มาเห็นลูกกระเจี๊ยบ
ลูกกระเจี๊ยบทั้งหลาย บัดนี้เป็นนกอินทรีแผ่ผางาด ไม่ก็เป็นนกยูงทอง ซึ่งล้วนแต่
อัครฐานกันทั้งนั้นเลย จะว่าเป็นยศศักดิ์ หรือหน้าที่การงานและเงินทอง ซึ่งอันนี้
เป็นของที่ทำให้เรารู้สึกชื่นใจมาก ซึ่งขอสารภาพว่า ไม่นึกเลยว่าพวกหน้าตา
ชนิดบางที่ก็หัลบบ้าง ตีนบ้าง (หัวเราะ) จะได้เป็นใหญ่เป็นโตกันแค่นี้
เพราะฉะนั้นขอบคุณที่ระลึกถึงความหลังได้ ว่าอาจารย์พูดว่าอย่างไร ที่จริงก็ลืม
ไปหมดแล้ว ที่นึ่งสิ่งที่เขียนไว้ในข้อเตือนใจ

ผู้บุกเบิกการค้นคว้าวัฒนธรรมชนชาติไทย

“อย่าได้ประมาทว่าเราจะไม่เจ็บ

อย่าได้ประมาทว่าเราจะไม่จน

อย่าได้ประมาทว่าเราจะไม่บกพร่องในการทำงาน

เพราะเหตุที่ไม่คาดฝัน อาจเกิดขึ้นได้เสมอทุกเวลา

เพื่อความไม่ประมาท พึงตั้งสติมั่น ในที่ทั้งปวง”

และก็จะได้อตอบอย่างหนึ่งว่า ทุกคนถามว่า อาจารย์สบายดีหรือ จะอธิบายให้ฟังว่า ไม่ค่อยสบาย เป็นเพราะอะไร อาจารย์บรรจบ คนเก่ง กลายเป็นคนไม่เก่งไปเสียแล้ว ซึ่งถึงจะไม่นอนเบ๊บ ก็เดินไม่ค่อยจะไหว ซึ่งไม่เหมือนกับสมัยก่อน ที่นักเรียนคิดว่าจะให้ตกบันไดทุกวัน (หัวเราะ) เพื่อว่าจะได้ไม่ต้องเรียน แต่ก็ไม่ปรากฏสักที

เพราะฉะนั้น ขอเตือนสติว่า อย่าประมาท ซึ่งเจ็บไข้ อาจเจ็บวันใดก็ได้ เจ็บแล้วไม่จนไม่มี เพราะว่าเราไม่ใช่หมอ อย่างไม่ก็ต้องเสียเงินแน่ ๆ และอีกประการหนึ่งก็คือว่า ที่เป็นห่วงคือ พอลูกนกถูกกาออกปจากอกแม่ ก็เป็นห่วงว่า เขาจะทำงานได้ดีหรือเปล่า ที่เป็นห่วงมาก พวกทำหน้าที่การเงิน ระวังให้ดีนะ เพราะว่าบางคนต้องเอาบำเหน็จใช้หนี้ไป จนไม่มีอะไรจะกิน เพราะฉะนั้น ก็เตือนไว้ว่า ให้ระวังอย่าบกพร่อง อะไรก็ตามให้มีสติไว้ก็แล้วกัน เพราะว่าถึงจะมีเคราะห์ เคราะห์ก็พ้นได้เพราะสติ แต่ว่าข้อนี้ระวังยาก แม้ผู้พูดเองหกล้มบ่อย ๆ เหมือนกัน คือ เราก็มั่นใจว่ามีสติแล้ว แต่มันก็ยังมิได้ เพราะฉะนั้น อันที่เขียนไว้จำไว้ให้ดี

ในที่สุดขออวยพรให้ทุกคนแข็งแรง สุขภาพจิตดี และทำงานอย่าให้ บกพร่อง และขอขอบคุณท่านอธิการ (ดร.อินทร์ ศรีคุณ) ที่มานั่งในที่นี้ด้วย และอนุญาตให้จัดงานขอบคุณผู้คิดงานนี้ขึ้น และที่คิดจะทำห้องสมุด ซึ่งหวังว่าคงจะสำเร็จเรียบร้อย สวัสดิ์ทุกคน

แด่ยอดมิตร

ยอดมิตร

มหาโลกล่วงลับไม่กลับคืน
ไม่ลืมตาดูเพื่อนมาเยือนแล้ว
ไม่ยื่นคำขอโทษโปรดภัย
ไม่ทนเอ่ยคำลาตราสุดท้าย
หวั่นจรจรัลหรือท่าคร่าดวงปรารถนา
ยังซึ้งในน้ำใจใสพิศุทธิ์
มีแต่ให้มิได้คิดทนายปอง
เคยช่วยเจ็ดน้ำตาคราหมื่นทุกข์
ยามเจ็บไข้ได้ป่วยด้วยโรคขม
เคยปรึกษาวิชาการนับนานเนื่อง
แจกเขมรเงินไทยพม่ามอญ
ยังตำราสารพัด ๖ จัดเขียน
หาถว้นดับลับโลกวิทยากร
เหลือเกียรติคุณคงเด่นเป็นอนุสรณ์
ได้ศักดิ์ศรีเมธีไทยให้ชื่นชม

เป็นคู่ติดขัดใจกว่าใครอื่น
โศกสะอื้นอนิจจาแสนอาลัย
โยนนอนแน่วร่างนั่งไม่ดิ้นไหว
ที่มาสักเข้าไปไม่ทันกาล
ไม่ทันได้ดูใจในอวสาน
ดวงวิญญาณสู่สวรรค์วิมานทอง
พ้องผูกไม้หมั้นเสมอสอง
ผลส่นองคุณมิตรจิตชื่นชม
เคยปลอบปลุกประโลมให้คลายขม
ประคบประเทืองมหัศจรรย์เอื้ออาทร
ด้วยเพื่อนเป็นปราชญ์เปรี๊ยะเรื่องอักษร
ภาษาศาสตร์สิ่งสนทาก็เชี่ยวชาญ
๖ คือ เทียนประทีปปัญญาประภาพิศาล
พาดวงมานพดลมิตรศิษย์เศร้าตรม
แม้ชีพพรณจางงามดวงมสม
น้อมนิยมนุชามิตรนิจนิรันดร์

โสมภณ พิศาลกิจ

(รองศาสตราจารย์ชื่อนกกลั่น พิเศษสกุลกิจ)

ผู้บุกเบิกการค้นคว้าวัฒนธรรมชนชาติไทย